

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POHROMA NETOLICKÁ

**VLIV BITVY U ZÁBLATÍ NA KAŽDODENNÍ ŽIVOT
PANSTVÍ**

Autor práce: Josef Čížek
Studijní obor: Historie – Bohemistika
Ročník: III.
Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

2015

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci s názvem „Pohroma netolická. Vliv bitvy u Záblatí na každodenní život panství“ jsem zpracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 SB. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 25. července 2015

.....
Josef Čížek

Poděkování

*Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc., za vstřícnost a cenné rady a připomínky, stejně tak za důležitou a konstruktivní kritiku, kterou mi poskytoval během práce. Dále bych chtěl poděkovat za ochotu a vstřícnost pracovníkům a pracovnícím Státního oblastního archivu v Třeboni a Státního okresního archivu v Prachaticích. Nema-
lý dík patří také mé rodině, která mě neustále podporovala při psaní této práce, stej-
ně jako mě podporovala během celého studia, a mé přítelkyni, jež mi byla a je
důležitou psychickou oporou. Nakonec bych chtěl poděkovat za trpělivost všem přátelům a známým, které jsem dozajista obtěžoval svými častými řečmi na téma baka-
lářské práce.*

Anotace

Předkládaná práce si klade za úkol postihnout změny v životech obyčejných obyvatel na netolickém panství v průběhu let 1618-1620. Za použití pramenů osobní korespondence a evidenční povahy je dokumentováno, jak působily válečné střety na obyvatelstvo jižních Čech v době rané fáze třicetileté války. Cílem práce je rekonstrukce válečných událostí od počátku stavovského povstání až po bitvu u Záblatí. Pozornost je věnována také změnám v každodennosti venkovanů žijících na jihočeském bojišti. K těm docházelo především prostřednictvím proměn selských gruntů a měšťanských domácností. Dále se každodennost obyvatel měnila skrze sociální, hospodářské a majetkové změny. Ty jsou dokumentovány způsobem porovnání předválečné situace s poválečným prostředím, ve kterém se tehdejší člověk snažil žít a přežít. Celou práci shrnuje závěr, který rekapituluje zjištěné poznatky a nabízí další možnosti bádání.

Abstract

Submitted work aims to capture the changes in lives of ordinary people in the Netolice domain over the years 1618-1620. Using personal correspondence and sources of registration nature it is documented how the war conflicts influenced the population of South Bohemia during the early phase of the Thirty Years War. The aim of the study is the reconstruction of war events in the period from the beginning of the Estates Uprising till the battle at Záblatí. Attention is also paid to changes in the everyday life of villagers living in the South Bohemian battlefield. Those occurred primarily through changes in rustic farms and town households. The everydayness of inhabitants transformed also through social, economic and property changes. Changes are documented by way of comparing the pre-war situation with the post-war environment in which the then man tried to live and survive. The entire work is summarized in the conclusion, which recapitulates discovered findings and provides additional options for further research.

Obsah

1	ÚVOD.....	7
2	VÁLEČNÉ UDÁLOSTI OD VYPUKNUTÍ STAVOVSKÉHO POVSTÁNÍ AŽ PO BITVU U ZÁBLATÍ.....	14
2.1	VOJENSKÉ MANÉVROVÁNÍ PŘED ZÁBLATÍM	14
2.2	BITVA U ZÁBLATÍ	21
3	NETOLICE – HISTORIE PANSTVÍ A MĚSTA V 16. A POČÁTKU 17. STOLETÍ.....	24
3.1	HOSPODÁŘSTVÍ PANSTVÍ	24
3.2	SPRÁVA NETOLICKÉHO MĚSTA A PANSTVÍ	31
3.3	SOCIÁLNÍ SKLADBA MĚSTA A PANSTVÍ	33
4	TRAGICKÉ NÁSLEDKY BITVY U ZÁBLATÍ NA NETOLICKÉM PANSTVÍ.....	36
4.1	POBYT VOJSK GENERÁLA PETRA ARNOŠTA Z MANSFELDU V NETOLICÍCH... 36	
4.2	NÁSLEDKY BITVY U ZÁBLATÍ	38
5	ZÁVĚR	44
6	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	46
6.1	PRAMENY	46
6.1.1	NEVYDANÉ PRAMENY	46
6.1.2	VYDANÉ PRAMENY	46
6.2	LITERATURA	47

1 Úvod

Třicetiletá válka a zvláště její počáteční fáze od stavovského povstání až do bitvy na Bílé hoře byla již v dílech současníků brána jako výrazný dějinný milník. Tyto myšlenky se objevovaly především v literárních pracích exulantských spisovatelů.¹ Válka však převládala v myslích tehdejších obyvatel jako něco, co ničilo veškerý řád a výrazným způsobem zasahovalo do jejich životů. Měl jsem na mysli především sugestivní líčení v podání Hanse Jakoba Christoffela z Grimmelshausenu. Z českého prostředí představoval tento trend rozsáhlý filozoficko-náboženský traktát z pera Jana Amose Komenského.²

Zájem přetrval až do doby vzniku moderní historické vědy. Základní dílo pro dějiny stavovského povstání sepsal Antonín Gindely, který svým pozitivistickým vhlédem do problematiky umožnil navázat následujícím generacím historiků na svoji práci.³ Stručnou práci, které však tato vlastnost neubrala na důležitosti, byla kniha Josefa Pekaře, jenž se blíže zamýšlel nad důvodem vzniku konfliktu. Svou knihou došel k závěru, že třicetiletá válka byla konfliktem kultury německé protestantské a románské katolické.⁴

Válečná léta zbrzdila snad všechna kulturní odvětví včetně historiografie. V prostředí nacistické okupace nemohly vznikat studie na téma německo-českého souboje, proto především v poválečných letech přišla nová historická vlna zájmu o dějiny první poloviny 17. století. Na téma stavovského odboje vycházely v té době práce z per nejvýznamnějších českých historiků. Čtenáři si tak mohli přečíst knihy od Josefa Polišenského⁵ nebo Františka Kavky.⁶ Dalším příspěvkem do této problematiky byla *Staroměstská exekuce* od Josefa Petráně. Na rozdíl od předchozích dvou jmenovaných knih se toto dílo dokázalo vymanit z tendenčního výkladu a oprostilo se od tradičního pozitivistického náhledu na „ohavnou rebélii“. Příspěvek Josefa Pe-

¹ U exulantské literatury byla patrná snaha ospravedlnit české stavovské povstání při jednáních v Münsteru a Osnabrücku. Především Bohumil RYBA (ed.), Pavel Stránský. O státě českém, Praha 1985; Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984; Josef POLIŠENSKÝ (ed.), Ondřej Habervešl z Habernfeldu. Historie o válce české 1618-1620, Praha 1964.

² Hans Jacob GRIMMELSHAUSEN, Dobrodružný Simplicius Simplicissimus, Praha 1976; velký prostor dává Simpliciovi ve své práci Zdeněk VYBÍRAL, Člověk ve válce, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007, s. 433-476; Jan Amos KOMENSKÝ, Labyrint světa a ráj srdce, Praha 1871.

³ Antonín GINDELY, Dějiny českého povstání I-IV, Praha 1870, 1878, 1880.

⁴ Josef PEKAŘ, Bílá hora: její příčiny a následky, Praha 1921.

⁵ J. POLIŠENSKÝ, Anglie a Bílá hora, Praha 1949; TÝŽ, Nizozemská politika a Bílá hora, Praha 1958; TÝŽ, Třicetiletá válka a český národ, Praha 1960; TÝŽ, Třicetiletá válka a evropská krize, Praha 1970.

⁶ František KAVKA, Bílá hora a české dějiny, Praha 2003.

tráně byl naopak cenný z hlediska nových metod, především v zahledění se na osudy jednotlivých účastníků stavovského odboje a v zohlednění vnímání bělohorské porážky a následné staroměstské exekuce v českých dějinách.⁷ Souborem kratších studií na téma vojenských událostí české fáze třicetileté války se zaměřením na jižní Čechy se prezentoval v šedesátých letech rovněž Miloslav Volf. Jeho práce byla cenná především kvůli pečlivému studiu pramenů epistolografické a diplomatické povahy a na těchto základech dokázal vybudovat velice důkladný popis válečných tažení a bitev mezi povstalými stavy a císařskou armádou. Stranou jeho zájmu však zůstal pohled na válkou zasažená území, po kterých pochodovaly jednotlivé armády, což mě přivedlo k myšlence věnovat se tomuto problému blíže.⁸

Přelom tisíciletí, zdálo by se, podnítil historickou obec k nové aktivitě v oblasti bádání o bitvě na Bílé hoře a stavovském povstání. Práce Dušana Uhlíře zaujala především kvůli svým obrazovým přílohám než novou historickou interpretací. Populárně naučná kniha si však, nebojím se říct, našla místo v knihovnách mnoha zájemců o bělohorskou historii.⁹ V rámci edice *Dny, které tvořily české dějiny* vyšla také kniha Jana P. Kučery *8. 11. 1620 – Bílá hora*, v níž se autor snažil pohlížet české stavovské povstání z hlediska náboženského a politického. V tomto duchu se snažil nepodlehnout tendenčnímu zobrazování soupeřících stran.¹⁰ Monografií o Fridrichu Falckém, jedné z ústředních postav stavovských Čech, se do společnosti badatelů o Bílé hoře přidal i Jaroslav Čechura. Jeho životopis „zimního krále“ byl rozsáhlou a faktograficky přínosnou prací k probíranému tématu.¹¹ Syntetizující prací pro většinu 17. století představil kolektiv autorů v edici *Velké dějiny zemí Koruny české*. Stejně jako v ostatních dílech tohoto nakladatelského počínu je velký důraz kladen především na politické dějiny, dějiny náboženství a kultury. Pro velký časový záběr knihy došlo ke zobečnění určitých událostí, ale jiný přístup autoři ani neočekávali.

⁷ Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce. Několik stránek z dějin povstání feudálních stavů proti Habsburkům v letech 1618–1620*. Praha 1972.

⁸ Miloslav VOLF, *Bitva u Velkého Záblatí a její následky*, Jihočeský sborník historický 31, 1962, s. 123-134; TÝŽ, *Druhá polovina roku 1619 v jihočeských bojištích*, JSH 32, 1963, s. 79-92; TÝŽ, *Jihočeské bojiště v prvních měsících českého povstání roku 1618*, JSH 29, 1960, s. 18-22, 82-92; TÝŽ, *Jižní Čechy v létě 1620 a příprava konečného střetnutí*, JSH 35, 1966, s. 8-23; TÝŽ, *Válka v jižních Čechách v zimě a na jaře 1618-1619*, JSH 30, 1961, s. 24-34, 102-114.

⁹ Dušan UHLÍŘ, *Černý den na bílé hoře*, Praha 1998.

¹⁰ Jan P. KUČERA, *8. 11. 1620 Bílá hora: o potracení starobylé slávy české*, Praha 2003.

¹¹ Jaroslav ČECHURA, *Zimní král aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*, Praha 2004.

Nebylo jistě cílem práce přinášet hlubší analýzy konkrétních problémů s ohledem na zvolený rozsah.¹²

Bílé hoře se věnovali i zahraniční historikové. Blízko měli k bělohorským dějinám především francouzští vědci. Ze starších prací to byl Victor Lucien Tapié,¹³ z nejnovějších prací na téma bitvy na Bílé hoře napsal práci Olivier Chaline. Sám nezrušil koncept politického uvažování nad bitvou a událostmi jí předcházející, ale doplnil ho o nové poznatky vycházející především z francouzské školy Annales. V knize se zamýšlel nad prožitky a myšlením jednotlivých aktérů bitvy, skupin vojska, které v ní bojovaly a umíraly, i obyčejných obyvatel Českého království, kterým přinesla bělohorská porážka mnohé životní změny. Velice zdařilé knize by bylo možno vytknout snad jen přílišnou míru interpretace v hranicích katolického náboženství, avšak podle mého názoru bylo takové pojetí barokizující se Evropou počátku 17. století jedno z vhodných, ne-li to nejvhodnější.¹⁴

Dějinnám jihočeského venkova a života na rožmberských panstvích se soustavně věnoval Alois Míka.¹⁵ Jeho *Osud slavného domu* bylo sice marxistickým dějepiscetvím poznamenané dílo, ale to neubralo jeho myšlenkám a výzkumům na důležitosti. Velmi cenným průvodcem po myšlenkových světech obyčejných obyvatel rožmberského dominia mi byla kniha kolektivu autorů z Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích *Světy posledních Rožmberků*. Společné dílo velmi dobře ukázalo pomocí moderních historických metod běžný život jak šlechty, tak poddaných.¹⁶ Ze stejného pracoviště vyšla také syntetizující práce *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, která si kladla za cíl postihnout každodennost většiny vrstev obyvatelstva českých zemí raného novověku. Nutno říct, že vytyčeného cíle tato práce dosáhla.¹⁷ Za základní práci pro studium dějin města Netolic mi posloužila kniha Theodora Antla *Dějiny města Netolic*. Přestože kniha neobsahuje téměř žádný poznámkový aparát, bylo nut-

¹² Ivana ČORNEJOVÁ – Jíří KAŠE – Jíří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české*, Praha 2008.

¹³ Victor-Lucien TAPIÉ, *Bílá hora a francouzská politika*, Praha 1936.

¹⁴ Olivier CHALINE, *Bílá hora*, Praha 2013.

¹⁵ Alois MÍKA, *Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.)*, Sborník historický 1, 1953, s. 122-213; TÝŽ, *Obecné tendence hospodářského vývoje v druhé polovině 16. století*, Časopis Matice moravské 90, 1971, s. 262-280; TÝŽ, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, České Budějovice 1970; TÝŽ, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha 1960.

¹⁶ V. BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011. Ve své práci jsem čerpal především z oddílu *Blízké horizonty světu v domácnostech rožmberského dominia*.

¹⁷ V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku: Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

né s ní pracovat, jelikož do ní autor vložil cenné informace o dějinách města ucelené do jednoho celku.¹⁸

V historické vědě převažovala celé 20. století při psaní dějin války především popisná metoda. Starší díla se zaměřovala zvláště na počty jednotlivých armád, zvolenou taktiku. Ve zřetel byla brána politická a hospodářská stránka války, její příčiny a následky.¹⁹ Stranou zájmu však zůstával obyčejný člověk jako aktér dějinného okamžiku. Až nejnovější práce historiků odbouraly tuto zažitou představu a nabízely nový prostor v bádání a nové vhledy do problematiky války.²⁰ Jedním z prvních, kdo se v českém prostředí věnoval válečným událostem moderní optikou, byl Marek Ďurčanský. V kulisách Nymburka se snažil osvětlit dopady války na běžný život města.²¹ Dalším příspěvkem k tématu městských dějin poznamenaných třicetiletou válkou bylo *Město ve válce, válka ve městě* Jana Kiliána. V této práci shrnul svou dosavadní badatelskou činnost a na ekonomických, sociálních a správních charakteristikách města ukázal, jakým způsobem válečný konflikt zasáhl do valné části všech městských záležitostí.²² Jestliže se historikové války zabývali v nedávné době městy, v nejnovějších výzkumech se objevují i kontakty mezi válečným a venkovským živlem.²³

Pramennou základnu práce tvořily písemnosti vydané i nevydané. Pro poznání vojenských tažení v letech 1618-1619 byly důležité dvě edice diplomatických a epistolografických pramenů.²⁴ V nich jsou obsaženy registry nařízení panovníka a direktorské vlády, dopisů nejdůležitějších osob soudobého dění a jiné prameny, které pomohly rozkrývat především politické dějiny českého stavovského povstání.

¹⁸ Theodor ANTL, *Dějiny města Netolic, Třeboň 1903.*

¹⁹ Například *Vojenské dějiny československa I-IV, Praha 1985-1989.*

²⁰ Do popředí se dostaly nově koncepce školy Annales a historické antropologie. Georg IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století, Praha 2002*; Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj – problémy – úkoly, Praha 2002.*

²¹ Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk a jeho správa za třicetileté války, Nymburk 2012*; TÝŽ, *Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636, Documenta Pragensia 21, 2002, s. 93-101*; TÝŽ, *Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky vojáka v českém prostředí, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 1, 1991, s. 22-38.*

²² Jan KILIÁN, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618-1648, České Budějovice 2008.*

²³ Oldřich KORTUS, *Saské vojsko a každodenní život v letech 1631-1632, Sborník archivních prací 63, 2013, s. 3-65*; Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích ve středním Polabí), Časopis Národního muzea – Řada historická 175, 2006, s. 41-78*; Turek, Švéd, Prajz. *Vojenský živel versus město a venkov českého raného novověku, Historie – Otázky – Problémy 3, 2011, č. 1.*

²⁴ Josef POLIŠENSKÝ (ed.), *Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia. Tomus II. Der Beginn des Dreißigjährigen Krieges. Der Kampf um Böhmen. Quellen zur Geschichte des Böhmischen Krieges (1618-1621), Praha 1972*; Václav Líva (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Československé republiky v Praze III, Praha 1951.*

Z dalších vydaných edic jsem pracoval s narativními prameny z pera Pavla Skály ze Zhoře a Ondřeje Habervešla z Habernfeldu.²⁵ Význačnější prací se pro mě však stal Skálův zápis, jelikož se Habervešl ve svém spisování často dopouštěl věcných i chronologických omylů. Ke Skálově edici navíc přední český historik raného novověku Josef Janáček připojil důležitý poznámkový aparát. *Historie česká* se tak stala nejdůležitějším pramenem pro poznání událostí bitvy u Záblatí.²⁶ Ta byla ve Skálově popisu velice plastická a vycházela jak z popisu univerzálního dění, tak z pohledů jednotlivých účastníků bitevní vřavy. Skála vylíčil hrůzu války v nejdůslednějších konturách. Našel jsem zde ohnivé peklo, které nastalo v Netolicích po nočním přepadu uherských jezdců, stejně tak jsem se dočetl o bestiálním násilí páchaném na zajatých vojácích. Docházelo k bezohlednému plundrování a vraždění bezbranných obyvatel. Otázkou však zůstalo, nakolik byl Skálův popis zkreslen jeho osobní zaujatostí a snad i určitou dobovou propagandou.²⁷

Dalším vydaným pramenem, bez kterého bych jen těžko dokázal postihnout situaci v netolickém panství po třicetileté válce, byla *Berní rula pro kraj Prácheňský* z roku 1654. Ta rozdělila všechny poplatníky do tří skupin a umožnila zjistit majetkové a sociální složení městského i venkovského obyvatelstva.²⁸ Menší množství informací jsem také načerpal z kroniky Václava Březana, jenž shrnul dobu vlády posledních dvou Rožmberků.²⁹

Samotné vydané prameny by však nebyly dostatečnou základnou pro studium netolického panství na přelomu 16. a 17. století. Při své badatelské činnosti jsem zavítal do několika jihočeských archivů. Pro poznání netolického panství před a po bitvě u Záblatí jsem přistoupil ke studiu urbářů netolického panství, které se povětšinou nacházely ve fondu Velkostatek Netolice ve Státním oblastním archivu v Třeboni, případně ve fondu Vrchní úřad Český Krumlov v archivním oddělení Český Krumlov.³⁰ Při hledání jednotlivých urbářů mi byla velmi nápomocná příručka Adolfa Kalného *Soupis urbářů jihočeských archivů*.³¹ Ve třeboňském archivu jsem také pracoval s několika gruntovními knihami, které pomohly odkrýt mnoho informací o

²⁵ Týž (ed.), Habervešl, s. 22.

²⁶ J. JANÁČEK (ed.), Skála, s. 25-159.

²⁷ TAMTÉŽ, s. 149-159.

²⁸ Antonín HAAS (ed.), *Berní rula 27. Kraj Prácheňský*, Praha 1954, s. 358-386.

²⁹ Jaroslav PÁNEK (ed.), Václav Březan. *Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

³⁰ SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI G^β No 4; TAMTÉŽ, sign. VI G^β No 7b; SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, sign. II B 7G^β 1a.

³¹ Adolf KALNÝ a kol.: *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378-1773*, České Budějovice 1976.

majetkových změnách ve vsích netolického panství.³² Pro poznání města Netolice bylo třeba se zabývat prameny vzešlými z činnosti městských orgánů. Tyto dokumenty byly uchovány ve Státním okresním archivu Prachatice ve fondu Archiv města Netolice.³³ Přestože se jednalo o prameny evidenční a institucionální povahy, pokusil jsem se na nich rekonstruovat životní osudy obyvatel panství. Ve své práci jsem částečně vycházel také z dopisů císařského generalissima Karla Bonaventury Buquoye.³⁴ Nedostatečná znalost románských jazyků mi však nedovolila se hlouběji ponořit do tohoto velice cenného a rozsáhlého pramenného zdroje.

Promyšlená struktura práce by měla být klíčem k poznání života obyčejného obyvatele netolického panství. Ve druhé kapitole jsem se pokusil rekonstruovat vojenské události českého stavovského povstání od jeho začátku až po bitvu u Záblatí, která se mi stala významným mezníkem v bádání. Netolice a panství byly uvedeny do širších souvislostí vzhledem k politické situaci Českého království. V této kapitole jsem se setkal s hlavními aktéry válečného dění, jimiž byli generálové a hrabata Karel Bonaventura Buquoy, Jindřich Duval Dampierre, Jiří Fridrich Hohelohe, Petr Arnošt z Mansfeldu a Jindřich Matyáš Thurn, ale také důstojníci a řadoví vojáci jednotlivých armád. Ve třetí kapitole jsem se snažil charakterizovat obecné aspekty života na netolickém panství v 16. a počátku 17. století. Otázkou bylo, jak vypadal hospodářský život panství i jaká byla sociální struktura města a vesnic. Stranou zájmu nezůstal ani duchovní život panství jako významná veličina v životě člověka raného novověku. Hlavní část práce je soustředěna do čtvrté kapitoly. Zde bych chtěl ukázat změny, jež nastaly pro obyčejné obyvatele zasažené bitevní vřavou, odváděnými kontribucemi a rabujícími oddíly. Hlavní badatelská otázka spočívala v tom, jak se změnil zaběhlý svět netolického měšťana nebo vesničana při kontaktu s vojenským živlem, bitvou, utrpením. Jedna z posledních otázek zněla, jaký vliv měla válka na duchovní život panství spolu s nastupující rekatolizací obyvatelstva.

Z hlediska metody jsem předložené otázky řešil strukturálním přístupem. Zajímalo mě působení války a bitvy na jednotlivé skupiny obyvatelstva členěné podle příslušnosti k městu nebo ke vsi. Dalším kritériem bylo majetkové vlastnictví jednotliv-

³² SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. V AU 1b; TAMTÉŽ, sign. V AU 2a; TAMTÉŽ, sign. V AU 5c.

³³ SOkA Prachatice, AM Netolice, inv. č. 65, sign. II – 55; TAMTÉŽ, inv. č. 331, sign. II – 321; TAMTÉŽ, inv. č. 357, sign. II – 347; TAMTÉŽ, inv. č. 410, sign. II – 400; TAMTÉŽ, inv. č. 596, sign. I-B-a, kart. 4; TAMTÉŽ, inv. č. 599, sign. I-B-d, kart. 5.

³⁴ SOA Třeboň, RA Buquoy, Vojenská kancelář generalissima Karla Bonaventury hraběte Buquoye, inv. č. 730, sign. 223.223, kart. 100-104.

ce nebo jeho náboženské vyznání. V těchto postupech jsem využíval přímou metodu, která pomohla hlubšímu vhledu do problematiky.

2 Válečné události od vypuknutí stavovského povstání až po bitvu u Záblatí

2.1 Vojenské manévrování před Záblatím

Svůj výklad o vojenských akcích na jihu Čech asi nemohu začít jinak než původní záminkou, která stála u vzniku celého stavovského povstání. Vše, co později vyústilo v dlouhé vojenské manévrování v prostoru jižních Čech, mělo počátek ve dvou osudových dnech. Dne 22. května 1618 se v paláci Smiřických sešla nespokojená česká evangelická šlechta a radila se, jaké kroky podnikne proti snahám katolické kliky dvora omezit náboženskou svobodu, kterou zaručoval Rudolfův majestát. Započal se tak běh událostí, které vrcholily druhého dne defenestrací a byly ukončeny Bílou horou, resp. vestfálským mírem.³⁵

Původním plánem nespokojených stavů bylo vymoci si na císaři ústupky, které by omezovaly vliv katolíků na zemské úřady a tím pádem i na vládu v království. Zpočátku nebyla vzpoura – alespoň teoreticky – vedena proti panovníkovi Matyášovi, ale největší vina za všechna příkoří byla přikládána místodržícím, „nehodným služebníkům Jeho Milosti Císařské, krále a pána“³⁶ a „rušitelům obecného pokoje a dobrého“³⁷. Tím byli myšleni především defenestrování páni Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, Jaroslav Bořita z Martinic a šťastlivec Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, který v dotčenou dobu zrovna pobýval ve Vídni.³⁸ Touto strategií si chtěli stavové ponechat únikovou cestu, protože ani oni si v té době nedokázali představit svržení panovníka a s ním i celé habsburské dynastie z českého trůnu.³⁹ Zpočátku asi jen ti nejradikálnější mysleli na úplné odtržení od habsburského soustátí, ale to stavům jako celku nebránilo ve zbrojení, kterého se někteří ujali velice svědomitě.⁴⁰

Do čela stavovské armády byl povolán sice horlivý, ale zato ne příliš zkušený a zdatný vojevůdce Jindřich Matyáš Thurn.⁴¹ Ten nechal spíše demonstrativně oblehnout České Budějovice, ale jeho plán nevyšel, protože posádka města nedovolila tuto pozdější císařovu baštu vydat bez boje. Jiný scénář mělo však obléhání Českého

³⁵ I. ČORNEJOVÁ a kol., Velké dějiny, s. 9-24.

³⁶ J. JANÁČEK (ed.), Skála, s. 38.

³⁷ TAMTÉŽ, s. 36.

³⁸ I. ČORNEJOVÁ a kol., Velké dějiny, s. 22.

³⁹ J. PEKAŘ, Bílá hora, s. 13-16.

⁴⁰ V. LÍVA (ed.), Prameny, s. 30-31.

⁴¹ Srov. Miloš POJAR, Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu, Praha 1998.

Krumlova. Ve městě, o kterém se ještě před několika málo desetiletími mluvilo jako o druhém hlavním městě království, proběhla vzpoura části obyvatelstva, jež sympatizovalo s povstáním, a císařští vojáci, kteří sem byli posláni na poslední chvíli, museli utéct. Otázkou zůstává, zda vůbec praporec knechtů vyslaný císařem Matyášem stihl dorazit do Českého Krumlova včas.⁴²

Tyto akce nezůstaly na vídeňském dvoře bez odezvy, a proto byl do služby povolán jak Jindřich Duval hrabě Dampierre, tak především Karel Bonaventura hrabě Buquoy de Longuevalle.⁴³ Buquoy byl původem Valon z hrabství Artois, narodil se roku 1571 v Arrasu. Pocházel z vojenského rodu, který se svou historií a sympatiemi velice blížil katolickému Španělsku. Karel Bonaventura se jako mladý šlechtic vyznamenal ve válkách mezi Španělskem a protestantským Nizozemím. Do Vídně se Buquoy dostal roku 1613 na žádost císaře Matyáše, kterého do takového podniku tlačil jeho dlouhodobý osobní rádce kardinál Melchior Khlesl. Buquoy byl nejprve přijat do císařových služeb s hodností plukovníka dělostřelectva, ale s povstáním se jeho hodnota zvedla, a proto dostal do své moci celé velení císařské armády proti vzbouřencům.⁴⁴

Ve Vídni se věřilo v rychlé vítězství proti údajně slabé a nevyycvičené armádě, kterou „Čechové“ údajně disponovali.⁴⁵ Skutečnost však byla značně odlišná. Válčení se ve druhé polovině roku 1618 neslo především ve znamení vítězství vzbouřenců a proher císařských. Jediným úspěchem Vídně bylo, že neztratila již zmíněné České Budějovice. Možným náznakem budoucích nezdarů by mohlo být dvojí obléhání Jindřichova Hradce, tedy sídelního města defenestrovaného Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka, které vedl hrabě Dampierre. Stavovská posádka dokázala oba tyto pokusy odrazit a ještě zmenšit Dampierrův sbor o zhruba tři sta mužů. Ten se tak zraněný musel později stáhnout a spokojit se pouze s vypálením Vajgarského předměstí.⁴⁶ Přes tento neúspěch se Buquoy pokoušel nadále o pochod na Prahu. Také se dokázal spojit s Dampierrovým vojskem, které táhlo z jihu. Společně pocho-

⁴² Srov. V. LÍVA (ed.), *Prameny*, s. 29, s informacemi z I. ČORNEJOVÁ a kol., *Velké dějiny*, s. 24.; o důležitosti Českého Krumlova v souvislosti se stavovským povstáním psal F. KAVKA, *Bílá hora*, s. 148; význam města Český Krumlov v rámci rožmberského dominia je patrný v publikaci V. BŮŽEK a kol., *Světy*, s. 219-253.

⁴³ O. CHALINE, *Hrabě Buquoy a velení císařského vojska 1618-1621*, in: Jiří Hrbek – Petr Polehla – Jan Zdichynec (edd.), *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru*. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008, s. 290-299.

⁴⁴ M. VOLF, *Jihočeské bojiště*, s. 20-22.

⁴⁵ O problematice označení Čechové blíže O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 59, 126-142; optimismus císařského vrchního velení zmiňuje M. VOLF, *Jihočeské bojiště*, s. 82-83.

⁴⁶ M. VOLF, *Jihočeské bojiště*, s. 22.

dovali nerušeně středem království, což bylo dáno především kvůli rozporuplnému velení stavovské armády.⁴⁷

Německý Brod získali císařští ještě velice snadno, avšak než dorazili 10. září 1618 k Čáslavi, už zde byla zmobilizována vojska českých stavů. K hraběti Thurnovi se později přidal i další stavovský generál Jiří Fridrich Hohenlohe.⁴⁸ Díky usilovnému najímání ozbrojených sil, kterým se stavy zabývaly již od začátku povstání, byly počty obou armád přibližně vyrovnány. Jelikož Buquoy neměl dostatečný počet děl a byl si vědom toho, že dlouhé obléhání Čáslavi by k úspěchu nevedlo, nesnažil se o přímou zteč s nepřítelem, ale spokojil se s ostřelováním pozic Thurnových vojáků a občasným drancováním okolních vesnic. Situace se otočila v momentě, kdy byly dovezeny do stavovského tábora čtyři kusy těžké artilerie, čímž se dostala převaha palebné síly jednoznačně na stranu hraběte Thurna. Stavovští se snažili vyprovokovat Buquoye k větší bitvě, ale císařský generál si byl vědom svých slabín a nakonec se rozhodl k ústupu jižním směrem. Za neustálého pálení z děl se Buquoyovy jednotky úspěšně vytrahly z bojiště a přesouvaly se k Pelhřimovu, který byl loajální k císaři. Císařská armáda do Pelhřimova dorazila 25. září 1618. Tímto ústupem vzaly za své naděje vídeňského dvora o rychlé vyřešení české krize.⁴⁹

Buquoyovým problémem však bylo to, že ústupem od Čáslavi se vlastně nevyřešilo vůbec nic. Nejenže byl stále pronásledován Thurnem a Hohenlohem, kteří se sice pozdě, ale přece jen dovítbili, kam má císařská armáda namířeno, ale jeho jednotky stále více trápily různé nemoci, zima a hlad, který byl způsoben velkým zpusťšením zdejšího území. Proto Buquoy v době, kdy proti sobě ležela obě vojska, instruoval jednotlivé praporece mimo svoji pozici a určoval jim nová působišť.⁵⁰ Později se také sám rozhodl opustit Pelhřimov, a to kvůli zničení Dampierrovy části vojska a stále se zvětšujícímu sebevědomí české armády, která byla posílena o vojska slezských stavů. I napodruhé se Buquoyovi podařilo utajit, kam má z nešťastného Pelhřimova namířeno. Thurn asi nejvíce věřil v to, že se císařská armáda odhodlá obsadit Jihlavu. Svědčí to z jeho dopisu, který adresoval jihlavským měšťanům, v němž je varoval před nepřátelskou činností. Buquoy však nešel směrem východ-

⁴⁷ F. KAVKA, Bílá hora, s. 155.

⁴⁸ D. UHLÍŘ, Černý den, s. 38.

⁴⁹ O celé válečné kampani v okolí Čáslavi srov. M. VOLF, Jihočeské bojiště, s. 85.

⁵⁰ V. LÍVA (ed.), Prameny, s. 32.

ním, ale rozkázal pochodovat na jihozápad, kde se nacházel Jindřichův Hradec, a dále také na České Budějovice.⁵¹

Zdalo by se, že Jindřichův Hradec byl pro císařské vojáky v druhé polovině roku 1618 prokletý, protože ani třetí obléhání tohoto města se nesetkalo s úspěchem.⁵² Ještě horší však bylo, že se Buquoy dlouhou operací zdržel natolik, že ho velice rychle doháněla stavovská vojska. Dampierrovy pluky byly natolik prořídlé, že se musel od Buquoye odpojit a vydat se do Vídně, kde verboval čerstvější síly. V této ošemetné situaci nejspíš hrabě Karel Bonaventura Buquoy také dospěl k závěru, že nejlepší místem k přezimování budou spřízněné České Budějovice, a nikoliv nepřátelský Jindřichův Hradec. Bohužel pro císařské však mezi Jindřichovým Hradcem a Českými Budějovicemi ležela oblast patřící sympatizantovi stavovského povstání Petrovi ze Švamberka,⁵³ a dále především Petrem Vokem z Rožmberka přebudovaná mohutná pevnost Třeboň,⁵⁴ o kterou se rozbila již vojska pasovského biskupa v roce 1611.⁵⁵ Buquoy proto musel využít okliku, jež však zapříčinila jeho největší porážku v celé éře stavovského povstání.⁵⁶

Dne 9. listopadu 1618 nedaleko Lomnice nad Lužnicí, kde už tábořila vojska hrabat Jindřicha Matyáše Thurna a Jiřího Fridricha Hohenloheho, musel císařský sbor zastavit, jinak hrozilo, že bude napaden za pochodu silnou stavovskou jízdou. Tehdy se střetla vojska obou zneprátelených stran v prvním větším otevřeném konfliktu. Císařská strana čelila velké početní převaze, a proto musel Buquoy velice dobře strategicky manévrovat, aby nebyla jeho armáda na hlavu poražena. Buquoyovým záměrem bylo co nejdéle držet stavovská vojska od císařských sborů. To se mu částečně dařilo, když využil místního terénu a na hráz mezi dvěma rybníky, kudy se snažilo projít stavovské vojsko, umístil dva pluky mušketýrů, kteří chránili hlavní část jeho armády. Když se do akce zapojila stavovská děla, nebylo již možné tuto úžinu bránit, a proto museli císařští ustoupit. V nastalé bitvě již naplno dominovala přesila stavovského vojska. Buquoy byl nejspíš rád, když se na bitevní pole snesla tma a jeho vojska mohla s největším sebezapřením pochodovat pryč směrem na Li-

⁵¹ F. KAVKA, Bílá hora, s. 156-157.

⁵² TAMTÉŽ, s. 158.

⁵³ Jiří JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006, s. 412-428.

⁵⁴ Jaroslav PÁNEK, Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra, Praha 2010; Aleš STEJSKAL – V. BŮŽEK, Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože.), FHB 15, 1991, s. 179-268.

⁵⁵ Petr Regalát BENEŠ – Petr HLAVÁČEK – Tomáš STERNECK a kol. (edd.), Čtrnáct mučedníků pražských. Vpád Pasovských a závěr vlády Rudolfa II., Praha 2014.

⁵⁶ M. VOLF, Jihočeské bojiště, s. 89-90.

šov do Českých Budějovic. Velice prořídlá císařská armáda se dostala do města v průběhu večera a noci, ubytovala se a druhého dne začala s opevňovacími pracemi.⁵⁷

Jistá nerozhodnost ve velení stavovského vojska silnou měrou pomohla Buquoyovi přežít tento velmi nepříznivý stav. V situaci, kdy bylo stavovské vojsko daleko početnější a jistě i morálně na výši, se dá mluvit pouze o špatném úsudku stavovské generality, když se Jindřich Matyáš Thurn s Jiřím Fridrichem Hohenlohem neodhodlali k rychlému zdrcujícímu útoku. Z Českých Budějovic se pobytem císařského vojska stala hlavní pevnost katolíků na území Českého království, jelikož další katolická bašta Plzeň padla 21. listopadu 1618 do rukou stavovského generála Petra Arnošta z Mansfeldu.⁵⁸ V nastalé situaci se stavovští odhodlali pouze k obsazení okolních vesnic a městeček.⁵⁹

Buquoyova situace byla v tento okamžik vážná, ale ne kritická. Jiří Fridrich Hohenlohe sice neustále čekal se svými jednotkami nedaleko Českých Budějovic v Rudolfově, ale to nebránilo císařským v podnikání výpadů na jihozápad. Císařským vojákům se podařilo dokonce obsadit Český Krumlov. Dále se snažili upevnovat pozice kolem Zlaté stezky, která byla životně důležitá pro přísun posil z Bavorska. Tomuto stavu dopomohl svým způsobem i Thurn, který od Českých Budějovic odtáhl na jihovýchod, kde se neúspěšně pokoušel strhnout na stranu povstání i hornorakouské a dolnorakouské stavy.⁶⁰ Životně důležité pro České Budějovice a pro Karla Bonaventuru Buquoye bylo udržet Zlatou stezku nebo najít jiný možný průchod Šumavou do Bavorska. Jelikož Jindřich Matyáš Thurn blokoval svými vojsky jihovýchodní směr a možnost zásobování z Vídně se tím stala nerealizovatelnou, museli si císařští udržet kontakt se spojenci v Pasově, odkud bylo možné posílat lidskou i materiální pomoc. To se však v zimních měsících jevilo jako velice těžký úkol, když se navíc k obsazení této obchodní a vojenské tepny chystala stavov-

⁵⁷ Velice podrobný popis bitvy u Lomnice se nachází v M. VOLF, *Jihočeské bojiště*, s. 90-92.

⁵⁸ Jan KUMPERA, *Obležení a dobytí Plzně Mansfeldem na podzim 1618*, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*, Brno 1999, s. 453-462; Jaroslav DOUŠA, *Plzeň v letech 1618-1621 (K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání)*, FHB 8, 1985, s. 157-209; nověji Josef BRTEK, *Rytířstvo krajských hotovostí a dobytí Plzně r. 1618, České památky. Časopis pro přátele památek a historie* 19, 2008, s. 19-23; Zdeňek ŠOLLE, *Mansfeld a české stavovské povstání*, Strahovská knihovna 7, 1972, s. 71-89.

⁵⁹ I. ČORNEJOVÁ a kol., *Velké dějiny*, s. 28.

⁶⁰ J. P. KUČERA, 8. 11. 1620 – Bílá hora, s. 81.

ská vojska, která měla uvolněné ruce po obsazení Plzně. Vedením operace byl stejně jako při obléhání západočeské metropole pověřen Petr Arnošt hrabě z Mansfeldu.⁶¹

Ani situace stavovských armád a jejich velení nebyla optimální. Přestože byli stavovští vojáci jistě povzbuzeni dosaženými vojenskými úspěchy a na jejich straně byla početní i materiální výhoda, právě kvůli velkému množství lidských sil bylo nutné shánět neustále nové a nové finanční prostředky na chod vojska. Tato skutečnost se stala kamenem úrazu celého stavovského válečnictví, protože bez vyplaceného žoldu se zhoršovala morálka vojenských jednotek a objevovala se hrozba rabování a „štráfování“.⁶² Vyplácení armády bylo problémem celého stavovského povstání. Čím více byla země vysilována pobytem nejen nepřátelských, ale i domácích vojsk, tím se stával tento problém palčivějším.⁶³

Císařská armáda byla v prvních měsících roku 1619 plně závislá na španělské vojenské pomoci, která byla dislokována v Pasově. Tito muži se museli dostat k Buquoyovi co nejdříve, ale nebylo vůbec snadné je přepravit přes Šumavu. Jednak je trápilo velice nepříznivé zimní počasí a navíc také blízkost Mansfeldových vojáků v Prachaticích a okolních vsích. Ke všemu se v Českých Budějovicích rozšířila epidemie úplavice, která byla způsobena značnou koncentrací obyvatelstva na malém prostoru a následným znečištěním konzumované vody a potravin.⁶⁴ Přes všechny obtíže se podařilo do oblasti jižních Čech dopravit značnou vojenskou sílu verbovanou z peněz španělského krále Filipa III. Určité prostředky poskytla také Katolická liga.⁶⁵

První praporec, které procházely nehostinným šumavským pohořím, se skrze Zlatou stezku do Čech dostávaly už v lednu a únoru roku 1619. Hrabě Buquoy díky nim doplňoval ztráty, které mu způsobovalo zimní kvartýrování v Českých Budějovicích, Českém Krumlově a okolí. Ze dvou stran obležené České Budějovice, z východu dobývané Jindřichem Matyášem Thurnem s Jiřím Fridrichem Hohenlohem a ze západu vojáky Petra Arnošta hraběte Mansfelda, odolávaly i s určitou mírou štěstí. Několikrát se pokoušeli stavovští vojáci dostat do města Istí, ale jejich po-

⁶¹ M. VOLF, *Válka*, s. 28-34.

⁶² V. LÍVA (ed.), *Prameny*, s. 34.

⁶³ O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 514-520. Chaline vidí jako jednu z hlavních příčin porážky stavovského povstání neochotu většiny domácí šlechty se finančně angažovat ve vzpouře.

⁶⁴ K problematice obleženého města srov. J. KILIÁN, *Město*, s. 139-199; v užším zaměření pro České Budějovice Tomáš STERNECK, „Koně a volí že zase vydání býti mají“ (Marginálie z doby obléhání Českých Budějovic stavovským vojskem), *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 50, 2013, č. 1, s. 40-51.

⁶⁵ M. VOLF, *Válka*, s. 102-109.

kusy byly zmařeny.⁶⁶ Císařské jednotky, které přicházely v květnu a červnu, například známý Valdštejnův valonský kyrysnický pluk,⁶⁷ již dávaly českobudějovickému generálovi početní převahu, kterou chtěl v nastalé situaci využít k prospěchu své věci.⁶⁸ Převaha císařských byla umocněna především odchodem Thurnova vojska od Českých Budějovic. Ukázalo se opět, že hrabě Thurn byl spíše politikem než válečníkem. Tažením na Moravu se snažil přinutit tamější stavy k podpoře povstání.⁶⁹ Politické rozhodnutí to bylo určitě dobré, ale z hlediska vojenského si Jindřich Matyáš Thurn nepolepšil ani tímto tažením, ani následným obléháním Vídně.⁷⁰

Ještě před Thurnovým tažením se daly do pochodu na jihu Čech armády obou stran. Mansfeld, který prozatím držel pozice kolem Prachatic, Vodňan a Netolic, začal shromažďovat své síly pravděpodobně z důvodu útoku na postavení císařských kolem Zlaté stezky. Dokonce se mu podařilo s jedním praporcem obsadit a zatarasit tuto dopravní spojnici směrem na Český Krumlov. Tuto výhodnou pozici však po sérii několika menších šarvátek z ne úplně známých příčin opustil.⁷¹ Posílený hrabě Karel Bonaventura Buquoy se velice dobře takticky rozhodl odpoutat pozornost Jindřicha Matyáše Thurna od Vídně útokem do českého vnitrozemí, ale nemohl si dovolit vzdálit se od Českých Budějovic na nějakou větší vzdálenost, protože u Strakonic se připravoval k útoku Mansfeld ve dvou směrech na České Budějovice a konečně na Zlatou stezku.⁷² Od tohoto záměru ho ale odradil posel hraběte Hohenloheho, který se obával stále narůstajících počtů vojsk generála Buquoye a jeho nového spojení s jednotkami generála Dampierra, jenž do jižních Čech přitáhl z Horních Rakous.⁷³

Petr Arnošt z Mansfeldu vyslyšel volání Jiřího Fridricha Hohenloheho o pomoc a se svým vojskem čítajícím asi půlpluk pěchoty (1500 vojáků), pět kornet jízdy (400 jezdců) a jedno dělo dorazil přes Vodňany do Protivína, kde se utábořil 8. června 1619.⁷⁴ O dva dny později se přesunul s armádou k Velkému Záblatí a rozložil zde

⁶⁶ O neúspěšném obléhání z května 1619 srov. J. JANÁČEK (ed.), Skála, s. 145; o neúspěšném pokusu o zradu srov. V. LÍVA (ed.), Prameny, s. 47.

⁶⁷ Jindřich FRANCEK, Navzdory závisti. Životní příběh Albrechta z Valdštejna, Praha 2007; J. JANÁČEK, Valdštejn a jeho doba, Praha 2003; TÝŽ, Valdštejnova pomsta, Praha 1992.

⁶⁸ M. VOLF, Bitva, s. 123-124.

⁶⁹ O připojení Moravy ke stavovskému povstání blíže J. P. KUČERA, 8. 11. 1620 – Bílá hora, s. 98-102.

⁷⁰ F. KAVKA, Bílá hora, s. 179-186.

⁷¹ M. VOLF, Válka, s. 110.

⁷² TAMTÉŽ, s. 112-113.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 114.

⁷⁴ Jaroslav SYNEK (ed.), Vojenské dějiny od pravěku do roku 1648. Střední Evropa, Praha 2013, s. 372-400. Armády třicetileté války se členily na jezdeckvo, pěchotu a zvláštní kategorii tvořilo dělostřelectvo, které bylo specifickým cechem. Jak jízda, tak pěchota se dále dělila na lehkou a těžkou

svůj hlavní stan. Všechny tyto pohyby císařský generál Buquoy registroval a dokonale se proti Mansfeldovým vojákům zařídil. K tomu ještě disponoval větší silou než jeho protivník.⁷⁵ Den před utábořením stavovské armády v Záblatí vytáhla katolická armáda k Netolicím, ve kterých byla přítomna stavovská posádka.⁷⁶

2.2 Bitva u Záblatí

Katolická armáda se šikovala k útoku na netolickou posádku, která čítala asi 30 zdravých a 20 boje neschopných mušketýrů.⁷⁷ Ve večerních hodinách zaútočili císařští (nejspíš uherští jezdci) na Netolice a zdejší vojáky zahnali na hřbitov, kde byli všichni později pobiti.⁷⁸ Město samotné bylo zapáleno a zplundrováno. Podle Skálových zápisků došlo v Netolicích k „hotovému masakru“, kdy všechny právě se ve městě nacházející obyvatelé – muže, ženy i děti katolické jednotky povraždily a dokonce zaživa nechávaly upálit v hořících domech. Buquoyova armáda se pak stáhla a očekávala vojáky, které vyslal na pomoc údajně stále zabarikádovaným stavovským vojákům Mansfeld.⁷⁹

Petr Arnošt hrabě Mansfeld opravdu vyrazil se svými jízdními jednotkami ze záblatského ležení na pomoc Netolickým, ale dokonale tak vpadl do léčky císařských, kteří dokázali rozdělit jednotlivé složky stavovské armády a tím způsobem ještě více snížit její obranyschopnost. Generál Buquoy vysílal proti svému nepříteli menší skupinky většinou uherských jezdců, kteří měli zaměstnávat Mansfeldovy jezdce. Následný taktický ústup pak nejspíš stavovskému jezdecku dodával pocit sebejistoty a jisté nezodpovědnosti, který se pak mohl proměnit v čirou beznaděj při pohledu na několikanásobnou přesilu, kterou císařská jízda disponovala.⁸⁰ Jako dobrý velitel však Mansfeld dokázal svou jízdu zformovat a ustoupit s nevelkými ztrátami zpět směrem k Velkému Záblatí.⁸¹ Následný protiútok vedený na křídla Buquoyovy jízdy byl úspěšný jen z části. Mansfeld sice dokázal zahnat na útěk lehkou uherskou jízdu, ale následně se zapojil do boje s hlavní údernou silou císařského jezdeckva, která byla tvořena především čerstvým plukem valonských kyrysníků.

a v ideálním případě čítal jízdní pluk 1000 jezdců po deseti kornetách, tudíž korneta měla 100 jezdců, a pěchotní pluk čítal 3000 mužů rozčleněných do 10 praporců. Ideálnímu stavu se však skutečné počty armád blížily jen stěží.

⁷⁵ J. POLIŠENSKÝ (ed.), Documenta, s. 133.

⁷⁶ M. VOLF, Bitva, s. 124.

⁷⁷ J. JANÁČEK (ed.), Skála, s. 149.

⁷⁸ M. VOLF, Bitva, s. 124-125.

⁷⁹ J. JANÁČEK (ed.), Skála, s. 149.

⁸⁰ M. VOLF, Bitva, s. 125.

⁸¹ D. UHLÍŘ, Černý den, s. 50.

S těmi se již nemohla unavená stavovská jízda rovnat a byla donucena dát se na ústup. Smutnou dohrou stavovské kavalerie se stalo postřílení několika jezdců, vracejících se z pronásledování Uhrů vlastními mušketýry v Záblatí, protože se domnívali, že se jedná o jeden z dalších útoků císařské jízdy.⁸²

Bez jezdecké podpory se zbytek pěchoty generála Mansfelda uchýlil do jakési zahrady, která byla ploty chráněna před přímým útokem Buquoyova vojska. Takto se dokázali bránit až do večera, dařilo se jim to nejen kvůli jejich nadměrné odvaze a bojovnosti, ale i díky taktice císařského vojska, protože přímý útok na obklíčenou pěchotu bez možnosti zásobování považoval Buquoy za materiální i lidské plýtvání. Možná více než útoky císařských jednotek způsobilo větší ztráty na životech stavovské pěchoty zapálení a následný výbuch skladu střelného prachu, který zapříčinil nemožnost dalšího pokračování pěchotního boje. Navečer se velitel pěchoty Mansfeldova vojska rozhodl s přihlédnutím k bezvýhodné situaci kapitulovat.⁸³ Délka celé bitvy se podle dopisu samotného Mansfelda rozložila do osmi hodin.⁸⁴

Následky bitvy u Záblatí byly klíčové pro další vojenské operace na území jižních Čech. České Budějovice se konečně dostaly z půl roku trvajících obležení, protože pozice generála Hohenloheho v Rudolfově byla v tu chvíli neudržitelná a každým okamžikem mohlo dojít k výměně rolí tak, že z obléhatelů by se stali obléhaní a naopak. Bylo to dáno především tím, že morálka vojska v Rudolfově byla na velice nízké úrovni. Vojákům nebyl již delší dobu vyplácen žold, museli se zbavovat svých osobních věcí za potraviny a častokrát neměli také ani čím bojovat, protože zbraně vyměnili za jídlo. V těchto situacích se uchylovali k loupeživým nájezdům proti obyčejnému obyvatelstvu.⁸⁵ Jiří Fridrich Hohenlohe už 15. června 1619 opustil své ležení a odešel na sever, kde čekal pomoc od vracejícího se hraběte Thurna. Během ústupu byl pronásledován Buquoyovými jednotkami, ale generál Hohenlohe se štěstím vyvázl. Během červnových dní roku 1619 Buquoy s Dampierrem obsadili většinu území jihozápadních Čech především s městy Vimperk, Prachatice, Hluboká nad Vltavou a Rožmberk. Poslední dvě jmenovaná města byla pro stavovské předáky největší ztrátou, jelikož si zde šlechta z celých jižních Čech ponechávala svou hoto-

⁸² J. JANÁČEK (ed.), *Skála*, s. 151; D. UHLÍŘ, *Černý den*, s. 46, 49, kromě jiných vyobrazení je v publikaci vyobrazen obraz bitvy u Záblatí, jak ji mohl vidět soudobý pozorovatel.

⁸³ M. VOLF, *Bitva*, s. 126.

⁸⁴ J. POLIŠENSKÝ (ed.), *Documenta*, s. 133. Ve zmíněném dopise si hrabě Mansfeld stěžuje na liknavost, kterou projevil hrabě Hohenlohe a viní ho ze své porážky.

⁸⁵ V. LÍVA (ed.), *Prameny*, s. 36.

vost a cennosti.⁸⁶ Linie, která ohraničovala území, jež nyní ovládal Buquoy, se rozprostírala mezi městy Třeboň – Tábor – Milevsko – Písek. Ovšem po příchodu Thurnových vojáků k Jindřichovu Hradci se uvážlivý Buquoy správně rozhodl pojistit si svá území na jihu Čech a tažení na Prahu odložit až na příští rok. Petr Arnošt z Mansfeldu se po své katastrofální porážce dokázal dostat zpět na spojenecké území, z peněz jemu určených vytvořil podobně silnou armádu, jakou disponoval před Záblatím, a opět se stal silným hráčem na válečném poli stavovského povstání.⁸⁷

Hlavním úspěchem pro katolickou stranu bylo především osvobození Vídně od obléhání a ostřelování vojskem Jindřicha Matyáše Thurna a obnovení přímého kontaktu Vídně a Karlem Bonaventurou Buquoyem ovládaného Budějovicka a okolí. Největším problémem stavů tak nadále zůstala katolická enkláva kolem Budějovic. Za celé stavovské povstání nebylo v silách protestantské generality toto území dobýt a nastavit tak kurz pro vyjednávání a politický nátlak na císaře.⁸⁸

Bitva měla své důsledky nejen ve sféře politické, ale i jako akt násilí.⁸⁹ Bitva znamenala devastaci majetku, fyzická i psychická zranění jednotlivých účastníků a v neposlední řadě také kontakt se smrtí ve své nejsyrovější podobě. V průběhu boje se vojáci pohybovali povětšinou v prostředí ohně a kouře, který pocházel ze zapálených obytných objektů obyčejných obyvatel. Ti se tím způsobem stávali nedobrovolnými účastníky bitvy. Oheň byl v době, kdy za jeden z hlavních stavebních materiálů platilo dřevo, metlou opravdu krutou. Netolice, o kterých se zmiňují prameny nejvíce, ale i další okolní vsi postihl ohnivý živel silně a docházelo k vypalování celých osad nebo jejich částí.

⁸⁶ M. VOLF, *Bitva*, s. 129.

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 129-134.

⁸⁸ D. UHLÍŘ, *Černý den*, s. 50.

⁸⁹ O bitvě jako apokalypse jednoho nebo více dní píše O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 520-524.

3 Netolice – historie panství a města v 16. a počátku 17. století

3.1 Hospodářství panství

Hospodářský a kulturní rozkvět se Netolicím dařil, stejně jako tomu bylo v celých jižních Čechách, od sklonku 15. století až do prvního desetiletí 17. století. Dalo by se také říct, že za rozkvět oblasti jižních Čech byl zodpovědný hospodářský růst rožmberského dominia, ke kterému bylo netolické panství téměř na sto let připojeno v roce 1513. Nastartování hospodářské konjunktury v tomto období má však starší kořeny. V Olomouci byla roku 1479 dohodou mezi českým králem Vladislavem II. Jagellonským a uherským králem Matyášem Korvínem ukončena několik let trvající válka o vládu v Českém království a Moravském markrabství. Obě zmiňované země si mohly oddychnout od válečných neřestí a nastal mír.⁹⁰ Válka, ačkoliv ji někteří považovali za nositele pokroku, omezovala především obchodní kontakty a cestující kupci si nemohli být jistí na svých pracovních cestách ani zbožím, ani životem. Právě Rožmberkové si uvědomovali, jaký význam má dálkový i domácí obchod v hospodářském systému jejich panství.

Přes území rožmberského dominia vedlo několik důležitých obchodních stezek spojující území Čech a Bavorska. Právě jedna z těchto cest směřovala z Pasova do Českých Budějovic a sloužila směrem do české kotliny především pro dovoz soli a směrem ven z Českého království k exportu potravinářského zboží – obilí, masných produktů, medu i ryb, ale i výrobků od soukeníků a pláteníků.⁹¹ O podobu této cesty neustále panovaly spory, protože kupci měli možnost si vybrat, jestli půjdou přes Prachatice nebo přes Netolice. Již v minulosti proto mezi prachatickými a netolickými měšťany docházelo k soudním přím a ve vyhocenějších dobách se ani jedna strana neštítala vzít do rukou zbraň k vydobytí si svých požadavků.⁹² Avšak spíše než ze zboží, jež procházelo Netolicemi, bohatlo město z peněz cestujících kupců, jimž nabízeli stálí obyvatelé především ubytovací a občerstvovací služby. Dále se uplatňovala řemesla, která byla potřebná pro údržbu tehdejších dopravních prostředků.⁹³

⁹⁰ Petr ČORNEJ, Vladislav II. Jagellonský, in: Marie Ryantová – Petr Vorel (edd.), *Čeští králové*, Praha – Litomyšl 2008, s. 273-285; Antonín KALOUS, *Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009; Denis HAY, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*, Praha 2010, s. 218-222.

⁹¹ A. MÍKA, *Osud*, s. 49.

⁹² T. ANTL, *Dějiny*, s. 98-100.

⁹³ A. MÍKA, *Osud*, s. 50.

Dálkový obchod byl v Netolicích formálně přerušen až v polovině 16. století právě z důvodu stížností Prachatic. Konkrétně roku 1548 vydal Ferdinand I. nařízení zničit obchodní cesty směřující skrze město.

Významnějším pro hospodářství města se právě kvůli této události stal domácí obchod. Od počátku 16. století Rožmberkové podporovali městský obchod a snažili se tímto způsobem o vzrůst hospodářské moci měst, která musela soupeřit v ekonomické rovině s městy královskými. Vrchnost samozřejmě věděla, že monopolizace obchodu uvnitř poddanských měst jim zajistí značné zisky. Na druhé straně si výhody této symbiózy uvědomovala i města a dovolávala se u vrchností potvrzení svých starobylých privilegií. Nejvýznamnější privilegia pak potvrzoval král. Nejdůležitějšími z těchto práv byla práva trhov a mílová. Netolice dostaly právo pořádat „jarmark“ už za vlády Jiřího z Poděbrad v roce 1463,⁹⁴ ale ještě dříve se zde konaly trhy dobytčí a koňské. Důležitou výsadou, které se Netolicím dostalo, bylo také privilegium svobodného nakládání s majetkem z roku 1495. Toto privilegium dále potvrdil roku 1576 Vilém z Rožmberka.⁹⁵ Pro Netolice znamenalo další posílení obecního hospodaření a rozmnožování městských příjmů. Vrchnost také dovolovala poddaným zkupovat okolní statky a hospodařit ve vlastní režii.⁹⁶ Netolice ještě zvýšily své hospodářské postavení, když si vymohly roku 1544 na Ferdinandovi I. pořádání druhého výročního trhu. První trh se tak konal na den svatého Václava a druhý na den svatého Jana Křtitele, při nichž se netolické náměstí stávalo centrem veškerého života panství.⁹⁷ Vrchnost dále různými nařízeními a pod hrozbou pokut zakazovala směnný obchod na venkově, čímž podporovala migraci venkovského obyvatelstva do měst. Nepochybně tímto způsobem narůstala i populace Netolic. V roce 1605, bylo to tedy již za vlády císaře Rudolfa II., dostaly Netolice právo pořádat třetí výroční trh.

Dalším opatřením pro zvýšení prestiže města byla koncentrace řemeslné výroby do měst. Až na několik pro venkov nepostradatelných živností se zakazovalo opět pod pohrůžkou pokuty provozování řemeslné výroby mimo město.⁹⁸ S koncentrací řemeslné výroby do měst úzce souvisí také vznik nových cechů. Vyhlášení nových cechovních organizací bylo oblíbenou činností především Viléma z Rožmberka, kte-

⁹⁴ T. ANTL, Dějiny, s. 99; k osobě Jiřího z Poděbrad Josef Macek, Jiří z Poděbrad, Praha 1967.

⁹⁵ T. ANTL, Dějiny, s. 23; k osobě Vilém z Rožmberka blíže J. PÁNEK, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 2011.

⁹⁶ A. MÍKA, Osud, s. 53.

⁹⁷ T. ANTL, Dějiny, s. 23, 28, 100.

⁹⁸ A. MÍKA, Osud, s. 54-55.

rý založil v prvních letech svojí vlády ve svých poddanských městech hned několik cechů. Ani Netolice nezůstaly v tomto ohledu zkrátka a byly zde založeny čtyři nové organizace.⁹⁹

Už před tím se však Netolice mohly pyšnit jedním z nejstarších cechů v Českém království, jímž byl roku 1338 založený cech pekařský. Další řemeslnou organizací se stalo koželužnictví v roce 1456 a na konci 15. století byl ustanoven cech krejčovský. Za vlády prvních netolických pánů z rodu Rožmberků vznikl cech sladovnický a soukenický a konečně Vilém z Rožmberka se zasadil o vznik tkalcovského a ševcovského cechovního řádu. Spojil do jednoho cechu mistry kovářské, truhlářské, kolářské a bednářské, nakonec dostali svá cechovní práva i kožišníci.¹⁰⁰

Velmi důležitým zdrojem příjmů rožmberského dominia se stalo na začátku 16. století podnikání v rybníkářství. I když se v jižních Čechách nacházely starší rybníky,¹⁰¹ právě 16. století je příznačné budováním nových vodních děl a všeho ostatního, co s tím souvisí. Přestože netolické panství stálo ve stínu třeboňského rybníkářství, které produkovalo zdaleka nejvíce ryb z celé rybníční soustavy dominia, i zde se rozmach stavby rybníků značně projevil.¹⁰² Město Netolice je především spojeno se jménem jednoho z nejvýznamnějších fišmistrů všech dob – Štěpánkem Netolickým.

Projektant několikakilometrového vodního díla Zlatá stoka,¹⁰³ jež napájelo množství rybníků a pohánělo nespočet mlýnských kol, pocházel pravděpodobně právě z Netolic. Umění rybníkářské se musel naučit od fišmistra Kunáta mladšího Dobřenského z Dobřenic, který byl pozván na jihočeské panství za účelem kontroly stávající rybníční soustavy. Štěpánek Netolický pochytil vše důležité od svého učitele, za jejich první společné dílo byla považována hráz rybníku Tisého.¹⁰⁴ Výjimečnost Netolického rybníků pramenila z jeho nadstandardních technických dovedností, ale také z optimálního ekonomického nastavení, v němž byla jeho díla stavěna.¹⁰⁵ Štěpánek Netolický nezapomínal ani na své domácí panství a jistě nechal vybudovat nebo přebudovat rybníky i na Netolicku. Přesné údaje se bohužel nedochovaly, ale z účetních záznamů je zřejmé, že z rybníků jako byly Mnich, Podroužek, Benýdkov, Hrbovský a dalších se v roce 1524 vylovilo ryb za 2300 kop grošů míšeňských, což představo-

⁹⁹ A. MÍKA, *Osud*, s. 115

¹⁰⁰ T. ANTL, *Dějiny*, s. 43-52.

¹⁰¹ Vznik rybníka Žár u Nových Hradů je kladen pro nedostatek pramenných důkazů na počátek 13. stol.

¹⁰² A. MÍKA, *Osud*, s. 180.

¹⁰³ Dílo stavěl v letech 1508-1518.

¹⁰⁴ TÝŽ, *Osud*, s. 61; V. BŮŽEK a kol., *Světy*, s. 464.

¹⁰⁵ A. MÍKA, *Osud*, s. 63-86.

valo celou polovinu výnosů za rybolov třeboňského panství. Výnosnost takového podnikání se pak v průběhu 16. století přímo úměrně zvyšovala, jak se zvyšovala tržní cena ryb.¹⁰⁶

Netolicko je spojeno i s druhým velice významným rožmberským rybníkářem – Jakubem Krčínem z Jelčan.¹⁰⁷ Rodák z Kolína se na rožmberská panství dostal na konci padesátých let 16. století jako hospodářský úředník statku spadajícího pod augustiniánský klášter v Borovanech. Zde se zdokonalil v matematice a geometrii a osvojil si základy rybníkářství, aby se poté mohl během šedesátých let 16. století stát rožmberským purkrabím, resp. regentem celého dominia Viléma z Rožmberka.¹⁰⁸ Ještě jako rožmberský purkrabí se snažil zlepšit tíživou ekonomickou situaci svého pána, a proto se rozhodl budovat nové a přebudovávat staré hospodářské objekty na jednotlivých panstvích. Na netolickém panství, ze kterého se měla tímto zásahem stát obilnice ostatních statků rožmberské hospodářské soustavy, došlo k melioraci zamokřených luk a polí v okolí. Soustředění hospodářství do větších center vedlo ke zřízení nového dvora poblíž Netolic a zmodernizování již zde existujícího dvora Leptáč. Dvůr se vším příslušenstvím následně obdržel Jakub Krčín od svého pána.¹⁰⁹

Jakub Krčín z Jelčan se na netolickém panství podepsal pod několika rybníky, jakými byly například Pomoc, Nahradil a Naděje. Stejně jako byly a jsou rybníky důležitým krajinnotvorným prvkem, tak se změnil ráz krajiny Netolicka stejnou nebo i větší měrou po jiném stavebním počínu, který má souvislost s osobou Jakuba Krčína z Jelčan.¹¹⁰ Předzvěstí stavby monumentálních rozměrů, která překonala staletí, se stalo zabránění pozemků čtyř vesnic netolického panství, kde byla následně vybudována lovecká obora, jež si získala srdce vladaře Viléma z Rožmberka.¹¹¹ Okouzlení mocného Rožmberka bylo tak velké, že se rozhodl si poblíž obory vybudovat zcela nový lovecký zámek, který by splňoval jeho vysoké nároky na reprezentaci. Proto roku 1579 směnil s Jakubem Krčínem dvůr Leptáč i s oborou za středočeské Sedlčany a započal se stavbou letohrádku Kratochvíle. Stavební práce probíhaly pod vedením zkušeného italského stavitele Baldassara Maggiho z Arogna, který se vyzname-

¹⁰⁶ A. MÍKA, *Osud*, s. 82-83.

¹⁰⁷ K osobě Jakuba Krčína z Jelčan blíže TAMTÉŽ, s. 123-143.

¹⁰⁸ V. BŮŽEK a kol., *Světy*, s. 468.

¹⁰⁹ A. MÍKA, *Osud*, s. 127, 166.

¹¹⁰ Eva SEMOTANOVÁ, *Raně novověká krajina českých zemí*, in: V. Bůžek a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku*, Praha 2010, s. 19–53.

¹¹¹ A. MÍKA, *Osud*, s. 140.

nal například renesanční přestavbou českokrumlovského zámku.¹¹² Stavba byla realizována během let 1583 až 1589 a výsledkem se stala nádherná vila italského typu, kam se rožmberský vladař nemusel stydět vodit své nejmávanější hosty.¹¹³

Na počátku 17. století byla rybníční síť v netolickém panství již na velice dobré úrovni, byla zde vytvořena i třístupňová soustava chovu ryb.¹¹⁴ Rybníky byly členěny podle geografického hlediska na rybníky netolické a rybníky obory Kratochvíle. Jak bylo zvykem, kolem rybníků se nacházely loviště a kádiště, kde se v době výlovu uskladňovaly kádě a vylovené ryby. V roce 1613 se v netolickém panství a oboře Kratochvíle počítalo s počtem třiceti pěti rybníků, z nichž nejvýnosnějšími z hlediska počtu vykázaných odvodů byly rybníky Pištický, Lužický a Pomoc.¹¹⁵

Velice důležitou složkou příjmů, především v druhé polovině 16. století, byly pro rožmberskou pokladnu výnosy z produkce piva. Společnost raného novověku byla ideálním spotřebitelem této poživatiny a z důvodu přítomnosti většiny důležitých komodit na rožmberských panstvích, které byly třeba k vaření nahořklého moku, se přímo nabízelo vydělávat v tomto výrobním odvětví.¹¹⁶ V první polovině 16. století probíhalo vaření piva z velké části živelně a jednotlivé domácnosti si pro svou vlastní potřebu dokázaly pivo uvařit sami. Avšak poptávka po lepším šenkovaném pivě se neustále zvedala stejně tak, jak se zvyšovala životní úroveň obyvatelstva. V závislosti na tržním mechanismu poptávky, i když je o trhu velice ošemetné v době monopolního velkostatkářského hospodářství vůbec mluvit,¹¹⁷ se zvyšovala zákonitě i cena nabízeného piva. Do poloviny 16. století se rožmberská šlechta uspokojovala z hlediska příjmů za pivovarnictví pouze s vybíráním posudného od poddanských a měšťanských pivovarů. Se stále zvyšující se konzumací piva však nastal obrat v myšlení panstva a Rožmberkové započali tvrdou kampaň proti svobodnému prodávání piva. Už za Viléma z Rožmberka vznikaly nové vrchnostenské pivovary a s tím také nové třenice s obyvateli poddanských měst, kteří byli nově vzniklými podniky ekonomicky ohroženi.¹¹⁸

¹¹² Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986.

¹¹³ V. BŮŽEK a kol., *Světy*, s. 236-237; T. ANTL, *Dějiny*, s. 122; nejvýznamnější prací na toto téma je V. BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.

¹¹⁴ V. BŮŽEK a kol., *Světy*, s. 462-464.

¹¹⁵ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sign. IIB 7G^b 1a.

¹¹⁶ V. BŮŽEK a kol., *Světy*, s. 441.

¹¹⁷ J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny Československa. Do roku 1648*, Praha 1990, s. 486-493.

¹¹⁸ A. MÍKA, *Osud*, s. 127.

Spory mezi šlechtou a městem se nevyhnuly ani Netolicím. Zde již delší dobu provozoval svou činnost měšťanský pivovar, který byl relativně nezávislý na vrchnostenské moci.¹¹⁹ Za založení panského pivovaru v Netolicích nesl zodpovědnost Jakub Krčín z Jelčan, jenž jako správný hospodář dokázal odhadnout výhody plynoucí z pivovarského podnikání ve vlastní režii. Při zakládání nového pivovaru roku 1566 pak navštívil sám Jakub Krčín netolické měšťany, kteří se bránili nové konkurenci. Tehdy ještě rožmberský purkrabí rozkázal, aby mu měšťané přinesli ukázat privilegia opravňující je k vaření a prodávání piva, ale „*Netolictí na piva, jakož obyčej ten bývá, nemohli listu toho najíti, museli se várky zbaviti*“¹²⁰. Tak Jakub Krčín potlačil nebezpečnou konkurenci a netolický panský pivovar se stal jediným producentem piva panství. V roce 1577 si odkoupili měšťané z Netolic za velké peníze várečné právo zpět, ale již jen pro vlastní potřeby, nikoliv však pro vývoz za hranice města.¹²¹ Tento stav přetrval až do začátku 17. století, kdy bylo v netolické rychtě netolického panství, pro které jsou dochovány prameny, sedm krčem v patnácti vsích, jež musely odebírat pivo výlučně z vrchnostenského pivovaru. Krčma se nacházela v každé druhé vsi, většinou pak byla spíše ve větších vsích než v menších, což bylo dáno především odbytem, který větší koncentrace obyvatel přinášela.¹²²

Společně s rozmachem pivovarnictví nastával nedostatek obilí, které bylo nejdůležitější surovinou při výrobě piva. Rožmberské pivovary mohly být výdělečné jen za předpokladu, že budou dostatečně zásobovány pšenicí a ječmenem z panských poplužních dvorů, ale i z odvodů poddaného obyvatelstva.¹²³ Z těchto důvodů došlo také v oblasti zemědělské produkce na rožmberském dominiu k velikým změnám. Nejzásadnější věcí byla koupě panství Libějovice, které z jihu sousedí právě s netolickým panstvím. Oblast kolem Libějovic rodila nejvíce plodin a ve druhé polovině 16. století se tak stala obilnicí celého dominia.¹²⁴ Produkovala se zde především pšenice, posléze rozesílaná do všech koutů dominia především pro pivovarské potřeby. Modernizace zemědělství a investice do něj probíhaly na všech panstvích a původní počet poplužních dvorů se zněkolikanásobil.

¹¹⁹ T. ANTL, Dějiny, s. 102-103.

¹²⁰ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan. Životy posledních Rožmberků I, Praha 1985, s. 247.

¹²¹ V. BŮŽEK a kol., Světy, s. 446-447.

¹²² SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sign. IIB 7G^B 1a.

¹²³ A. MÍKA, Osud, s. 126.

¹²⁴ J. ČECHURA, Libějovice – obilní továrna rožmberského dominia, Časopis Národního muzea – řada historická 166, 1997, s. 93-117.

Na netolickém panství vzniklo za doby správcovství Jakuba Krčína z Jelčan, jak už bylo výše napsáno, několik nových hospodářských jednotek. Na začátku 17. století se v netolickém panství uváděly dva panské, resp. císařské dvory.¹²⁵ Avšak neměly takovou výnosnost jako sousední Libějovice. A protože se v Libějovicích nedostávalo pracovních sil a bylo zde velké množství práce, museli chodit pracovat na libějovické polnosti i poddaní z netolického panství.¹²⁶ Na netolických polích se pak pěstoval především oves, ječmen a žito, aby dorovnával produkci těchto plodin.¹²⁷ Pšenice jako hlavní pivovarská surovina byla pěstována jen okrajově a byla nejspíš využívána v místním panském pivovaru, který ji však musel navíc přikupovat ze sousedních Libějovic.¹²⁸ Rožmberské dominium bylo v té době velice důmyslně propracovaným hospodářským systémem, a proto si mohli obyvatelé Netolicka dovolit kupovat pšenici z Libějovic, Libějovičtí naopak nakupovali nedostatkové obiloviny na trzích v Netolicích.

Panský dvůr plnil nejen funkci rostlinou, ale i živočišnou. V netolických dvorech se současně s jejich rozšiřováním zvyšoval i počet dobytka. To bylo dáno hlavně tím, že v době neexistence umělých hnojiv a podobných chemických přísad bylo jedinou možností extenzivního hospodaření vyživovat půdu přírodním způsobem pomocí dobytčí mrvy. Přesto nebyl výnos z tohoto odvětví příliš velký a netolické panské dvory pak měly v tomto směru nejnižší výnos po borovanském a libějovickém panství z celého rožmberského dominia.¹²⁹

S produkcí obilí úzce souvisí jeho zpracování, a proto v závislosti na rozšiřování zemědělské výroby muselo dojít i k navyšování počtů panských mlýnů. Ještě do sedmdesátých let 16. století se vrchnost o mlynářskou výrobu vcelku nezajímala a byla spokojena s množstvím odváděných peněžních a naturálních dávek od poddanských mlynářů. Byl to ale opět Jakub Krčín z Jelčan, který zjistil velké výhody vlastních panských mlýnů, a proto rozhodl o budování nových výhradně v rožmberské režii.¹³⁰ Tento trend se prosazoval v průběhu let stále zřetelněji, až došlo roku 1590 k monopolizaci mlynářské výroby a formálnímu zrušení všech pod-

¹²⁵ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sign. IIB 7G^B 1a.

¹²⁶ V. BŮŽEK a kol., Světy, s. 427-428; SOkA Prachatice, AM Netolice, Úrok z osedlých, inv. č. 599, sign. I-B-d, kart. 5.

¹²⁷ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sign. IIB 7G^B 1a.

¹²⁸ V. BŮŽEK a kol., Světy, s. 427.

¹²⁹ A. MÍKA, Feudální velkostatek, zde s. 165.

¹³⁰ TÝŽ, Osud, s. 133.

danských mlýnů. Z celkového počtu 271 mlýnů byla zrušena více než polovina, čímž mělo dojít ke zvýšení přísunu financí do panské pokladny.¹³¹ Výsledek však byl nejednoznačný, nehledě k velkému zásahu do životů obyčejných poddanských mlynářů, kteří ze dne na den přišli o svou živnost. Nebylo divu, že se poddaní snažili po změně vrchnosti tuto tzv. rajonizaci mlýnů zrušit.¹³² Na netolickém panství tento trend přetrval až do prvních dvou desetiletí 17. století, kdy se zde nacházelo šest mlýnů, přičemž tři z nich ve vlastnictví císaře spadaly pod městskou správu. Majetkově však všechny náležely císaři.¹³³

3.2 Správa netolického města a panství

Patrimoniální správa v Českém království 16. století byla značně různorodá. Záleželo vždy na osobě vlastníka i na proporcích jednotlivého panství, jakým způsobem bude spravováno.¹³⁴ Vrchnostenská správa se formovala už od konce husitských válek, kdy se soustředila panství vlastněná jednotlivými držiteli do těsnějších celků. Tím nastala příhodná chvíle k budování nových ekonomicky nezávislých dominií. Vrchnost spravovala svá panství zpočátku především kvůli ekonomickým záležitostem a i později byla ekonomická funkce primární. Během druhé poloviny 15. století došlo k utužování poddanství a poddaní byli stále více připoutáváni ke svému pánovi a panství. Tato tendence přetrvávala až do 16. století a společně se změnami v provozu ekonomických podniků vedla ke kvantitativnímu i kvalitativnímu navýšení úředního aparátu velkostatku.¹³⁵ Především ve druhé polovině 16. století nastupovala stále výrazněji role sociální disciplinace, která byla aplikována skrze vrchnostenskou správu.¹³⁶

Netolické panství bylo po celé 16. století přidružené k panství českokrumlovskému, což mělo za následek, že hlavní představitelé vrchnostenské správy sídlili v Českém Krumlově, odkud bylo netolické panství řízeno a spravováno. Nejvyšší správní jednotkou z hlediska patrimoniálního řízení byl hejtman. Mezi jeho hlavní

¹³¹ Jaroslav HONC, Spotřeba chlebového obilí a rušení a rajonizace mlýnů v rožmberských panstvích v roce 1590, Vědecké práce ČSAV z dějin zemědělství a lesnictví 1, 1959, s. 147-168.

¹³² A. MÍKA, Osud, s. 157.

¹³³ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sign. IIB 7G^B 1a.

¹³⁴ Marek STARÝ, Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1848, Praha 2007, s. 57.

¹³⁵ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost, Praha 2005, s. 269.

¹³⁶ Práci na toto téma z jihočeského prostředí představuje Pavel MATLAS, Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. s 18. století, Praha 2011.

povinnosti patřil dozor nad poddanými skrze vrchnostenskou kancelář a dodržování správného chodu hospodářství. Hejtman plně odpovídal pánovi za ekonomický provoz a výnosnost celého panství.¹³⁷ Formálně zasahovala moc hejtmanů do všech odvětví a vrstev správy, navíc spadala do kompetencí hejtmana také pravomoc soudit poddané ve sporných záležitostech. Stával se tak skutečným zástupcem vrchnosti, který zprostředkoval komunikaci mezi obyčejným obyvatelstvem a dvorským prostředím.¹³⁸ V závislosti na velikosti a důležitosti panství se utvořila více či méně početná vrchnostenská kancelář, kde měli zastoupení písaři a další úředníci, kteří byli podřízeni hejtmanovu doзору a podíleli se na správném hospodářském chodu panství. Pouze v oblasti rybníkářství nebyl hejtman svrchovanou osobou hned po vladaři, resp. regentovi, ale musel brát ve zřetel připomínky fišmistra a porybného písaře.¹³⁹

Přestože byl hlavní správní jednotkou nad netolickým panstvím českokrumlovský hejtman, měly Netolice, podobně jako jiná poddanská města rožmberského dominia, určitou míru autonomie. V čele netolické samosprávy stála dvanáctičlenná městská rada, která ze svých útrob volila vždy na čtyři týdny purkmistra města, jenž po tu dobu stál formálně v čele města. Městskou radu doplňovala „menší rada“ neboli sbor obecních starších, který se scházel pouze ve výjimečných případech k řešení důležitých záležitostí.¹⁴⁰ Výkonnou moc držel ve městě rychtář, jenž zároveň plnil policejní funkci. Soudní pravomoc byla rozdělena mezi městskou radu a rychtáře.¹⁴¹ Venkované ve vsích netolického panství si žádnou samosprávní jednotku nevytvořili a v kontaktu s vrchností byli odkazováni buď na hejtmana panství, nebo na rychtáře.¹⁴²

Církevní správa netolického panství byla také na vysoké úrovni. Kostel svatého Václava vznikl pravděpodobně již na přelomu 10. a 11. století a na začátku 14. století byl postaven kostel Nanebevzetí Panny Marie. V prostoru bývalého hradiště pak stával kostel svatého Jana Křtitele, jehož doba vzniku je neznámá a který byl zrušen

¹³⁷ O správní funkci českokrumlovského hejtmanství lze usuzovat z dopisu Zikmunda Turnštejského z Turnova netolickým měšťanům, který je uchován v SOKA Prachatice, AM Netolice, Styk s vrchností, inv. č. 596, sign. I-B-a, kart. 4.

¹³⁸ Eva CIRONISOVÁ, Vývoj správy rožmberského panství ve 13. – 17. století, Sborník archivních prací 31, 1981, s. 105-178, zde s. 129-142.

¹³⁹ J. DOBEŠ a kol., Dějiny, s. 270.

¹⁴⁰ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Seznam radních z Netolic z roku 1567, sign. II B 5 AS 1; obecní starší se vyskytují například tamtéž, Urbář panství netolického z roku 1613, sign. IIB 7G^B 1a.

¹⁴¹ V. BŮŽEK a kol., Světy, s. 311.

¹⁴² J. DOBEŠ a kol., Dějiny, s. 273.

v době josefínských reforem.¹⁴³ Jeden kostel se také nacházel mimo město ve vsi Němčice. Němčický, svatojánský a mariánský kostel sloužily katolíkům a chrám zasvěcený svatému Václavu byl utrakvistický. Stejně tak duchovní záležitosti ve městě spravovali jeden katolický a jeden utrakvistický kněz. Bylo paradoxem, že netolické obyvatelstvo bylo většinově utrakvistické, ačkoliv mělo jenom jeden svatostánek, zatímco katolíci měli hned dva. Němčický kostel pak sloužil k bohoslužbě římského ritu.¹⁴⁴

3.3 Sociální skladba města a panství

Netolice se řadily k největším městům rožmberského dominia. Nikdy nedosahovaly velikosti rezidenčního města Českého Krumlova (332 osedlých), ale od druhých Prachatic (219) si již takový odstup neudržovaly. V Netolicích žilo na začátku 17. století 201 osedlých, což představovalo asi 1200 až 1600 obyvatel.¹⁴⁵ Sociální skladba byla dosti různorodá – nacházela se zde vrstva velice zámožných obyvatel, ale i vrstva lidí na okraji společnosti. A tyto sociální nůžky se dále rozevíraly, protože více než tři čtvrtiny netolického měšťanstva žily pod hranicí běžných příjmů. Tuto mez pak zvyšovala velká koncentrace majetku v rukách malé skupiny obyvatel. Nejvýznamnějšími měšťany byli členové rodů Neuhauserů, Kroupů a Chrástanských. Největší majetkovou držbou ve městě se však mohli pyšnit rožmberští úředníci Martin Grejnar a Jan Benýdek, jenž se mohl od roku 1599 psát Jan Benýdek z Veveří a Mysletína.¹⁴⁶ Na druhé straně ekonomicko-sociální struktury se nacházela vrstva obyvatel, která nedisponovala žádným nemovitým majetkem kromě vlastního domu. Tito lidé tvořili necelou jednu třetinu všech měšťanů a živili se provozováním své živnosti, případně službou na polnostech ostatních měšťanů. Řemeslná výroba těchto obyvatel, jež byla provozována po několik generací, se stávala natolik příznačnou, že se uchytila v jejich příjmeních. Tak se ve městě mohli setkávat Václav Kroupa, Pavel Kolář, Bartoš Kameník, Valenta Zámečník a další. Do skupiny obyvatel bez nemovitého majetku patřili také dva kněží, kteří obhospodařovali tři netolické kostely z jedné

¹⁴³ T. ANTL, Dějiny, s. 91.

¹⁴⁴ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Seznam radních z Netolic z roku 1567, sign. II B 5 AS 1.

¹⁴⁵ Počty Českého Krumlova a Prachatic, stejně tak hrubý odhad obyvatel přebírám z V. BŮŽEK a kol., Světy, s. 297; SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sg. IIB 7G^β 1a.

¹⁴⁶ J. PÁNEK (ed.) Václav Březan. Životy posledních Rožmberků II, Praha 1985, s. 545, 785.

městské fary. Zbytek netolického měšťanstva tvořili řemeslníci, kterým přináležely určité majetky na předměstí a mimo město.¹⁴⁷

Nejžádanějším místem k bydlení v Netolicích bylo náměstí. Tyto domy však stály také nejvíce peněz, a proto si je mohla dovolit jen majetková špička obyvatel, jako byli například již zmínění Neuhauserští. Bydlení na náměstí znamenalo jistě i z tohoto důvodu značnou prestiž a místo v takové společnosti nebylo pro každého obyčejného měšťana.¹⁴⁸ Se zvětšující se vzdáleností od náměstí se postupně snižovala i cena domů.¹⁴⁹ Od druhé poloviny 16. století se i v Netolicích začínal projevovat nástup renesančního stylu. Staré gotické domy na náměstí byly přestavovány v renesančním duchu a proměňovala se tak tvář města. Tento vývoj byl však násilně přerušěn právě velkým požárem města, který byl průvodním jevem bitvy dne 10. června 1619.¹⁵⁰

Již jsem se zmínil, že koncentrace řemesel ve městech byla veliká a ani Netolice nezůstávaly v tomto směru pozadu. V prvních desetiletích 17. století se řemeslu věnovalo více než 70 % všech měšťanů. Nejvíce řemeslníků ve městě pracovalo, dnes bychom řekli, v oděvním prostředí. Mistři cechů soukenického, ševcovského, krejčovského a tkalcovského tvořili dohromady skoro polovinu řemeslné výroby města. Velké zastoupení měli ve městě také řezníci a koželužníci, tato řemesla provozovalo přibližně 30 osedlých. V menším měřítku fungovali ve městě hrnčíři, barvíři, kožišníci a pekaři. Spojená cechovní organizace kovářů, truhlářů, kolářů a bednářů evidovala od každého řemesla jednoho až tři řemeslníky. Zbytek řemeslníků pracoval ve sladovnictví, mydlářství a stavebnictví.¹⁵¹

Venkovské obyvatelstvo netolického panství se nerozdělovalo z hlediska živnosti, protože z drtivé většiny se všichni vesničané živili zemědělskou produkcí. Jenom výjimečně pracovali někteří jako kováři, ševci nebo krčmáři. Spíše by se dalo agrární vesnické obyvatelstvo členit podle majetkového hlediska. Přesto bylo patnáct netolických vesnic, do nichž se vtěsnalo 232 rodin,¹⁵² i v tomto směru daleko více vyrovnanějším celkem než město. V jednotlivých vsích samozřejmě byly výjimky bohat-

¹⁴⁷ SOKA Prachatice, AM Netolice, Úrok z osedlých, inv. č. 599, sign. I-B-d, kart. 5.

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, Kniha trhová na domy, inv. č. 357, sg. II – 347, fol. 66.

¹⁴⁹ Srov. TAMTÉŽ, fol. 67, 70.

¹⁵⁰ J. PETRÁŇ a kol., Dějiny hmotné kultury II/2. Kultura každodenního života od 16. do 18. stol., Praha 1995, s. 521-536; k měšťanským domům v 16. a počátku 17. století v jižních Čechách V. BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu), JSH 59, 1990, č. 3, s. 113-127, zde s. 113-117; T. Antl, Dějiny, s. 108.

¹⁵¹ A. HAAS (ed.), Berní rula, s. 358-360.

¹⁵² SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sg. IIB 7G^b 1a.

ších venkovanů i chudších lidí, především v členění na osedlé, chalupníky a podruhy. Avšak větší soudržnost venkovského obyvatelstva, které si bylo nejvíce jisté právě v hranicích rodných gruntů,¹⁵³ a zaměření na jednu oblast výroby veliké rozdílly mezi jednotlivými vrstvami stíralo. Majetková stratifikace byla zřetelnější mezi jednotlivými vesnicemi panství. Největší rozlohou polí se mohl pyšnit Mahouš, jenž měl trojnásobnou držbu nemovitého majetku, než byl průměr ostatních vesnic. Na druhém konci řady stály Hoříkovice, ale jelikož se v nich počítalo jen se čtyřmi osedlými, byl výnos z polí přepočtem na jednoho plnoprávného rolníka podobný mahoušskému průměru.¹⁵⁴

Netolické panství bylo v prvních dvou desetiletích 17. století plně rozvinutým ekonomickým a sociálním celkem, který měl své centrum ve městě Netolicích. Zde byla koncentrována hlavní řemeslná výroba, zatímco venkov se zaměřoval především na zemědělství. Obyvatelstvo Netolicka se členilo do několika sociálních vrstev, kde největším rozdílem byla příslušnost k městu nebo k vesnici. Z hlediska duchovního života zde existovala farní správa, která zabezpečovala komplexní náboženské služby. Kulturní život obyvatel se odbýval v několika vesnických a městských krčmách.¹⁵⁵ Začátek 17. století měl netolickému panství přinést hned několik výrazných obměn. Změna vrchnosti v letech 1601 až 1602 ještě neznamenal žádný větší zásah do každodenního života obyčejných lidí, ale Netolice a okolí měly již za nemnoho let poznat tíhu válečných událostí se vším špatným, co se k nim poji- lo.¹⁵⁶ Stejně jako pro většinu jižních Čech, tak i pro Netolice byl vpád žoldnéřů pa- sovského biskupa pouhou předehrou ohromného konfliktu, který zasáhl a na dlouhou dobu poznamenal snad všechny oblasti života obyčejných obyvatel netolického pan- ství.¹⁵⁷

¹⁵³ V. BŮŽEK a kol., Světy, s. 414.

¹⁵⁴ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, Urbář panství netolického z roku 1613, sg. IIB 7G^b 1a.

¹⁵⁵ A. STEJSKAL, Instituce hospod v sociální teorii a praxi rožmberského dominia (1551-1611), in: Michaela Kokojanová (ed.), Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století), Prostějov 1997, s. 376-408.

¹⁵⁶ T. ANTL, Dějiny, s. 35.

¹⁵⁷ J. PÁNEK, Petr Vok, s. 189-213.

4 Tragické následky bitvy u Záblatí na netolickém panství

4.1 Pobyt vojsk generála Petra Arnošta z Mansfeldu v Netolicích

O strategickou oblast Netolic se generál Petr Arnošt z Mansfeldu zajímal už brzy po dobytí Plzně, ale z vojenských důvodů jistě nemohl ihned po dlouhém dobývání město opustit a vydat se na jihovýchod k šumavským průsmykům Zlaté stezky, jak mu přikazovala direktorská vláda v Praze.¹⁵⁸ Přesto už 19. prosince 1618 hlásili císařští zvědové generálu Karlu Bonaventurovi Buquoyovi přítomnost asi pěti set stavovských žoldnéřů v Netolicích a Vodňanech.¹⁵⁹ Přítomnost vojska ve městě nebo ve vsi byla pro obyčejné obyvatelstvo první poloviny 17. století strádáním v první řadě fyzickým, ačkoliv z psychologického hlediska chápali lidé válku a všechna neštěstí s ní spojená hlavně z hlediska náboženského.¹⁶⁰ Předně pak nezáleželo na tom, jestli daná církevní obec vyznává náboženství katolické nebo evangelické, pro obě strany byla válka neméně ničivá. Dalo by se ale očekávat, že obyvatelstvo Netolic vyznávající reformovaná náboženství bude po obsazení stavovským vojskem z náboženského hlediska ve výhodě, realita však byla odlišná. Vždyť samotný generál dělostřelctva stavovské armády Petr Arnošt z Mansfeldu byl vyznáním katolík a své jednotky verboval především za západními hranicemi Českého království. Nikde také nebylo zaznamenáváno náboženské vyznání najatých mužů, proto byla konfesijní otázka vojska vždy problematická.¹⁶¹ Těžko tedy mohli Netoličtí doufat v nějaké lepší zacházení z důvodu svého vyznání. Už jen z počtů vojáků, kteří se nacházeli v oblasti Netolic od prosince roku 1618 s přestávkami až do bitvy dne 10. července 1619, je jasné, že taková koncentrace lidí musela vést k problémům mezi vojenským a civilním živlem.

Na území Netolicka se měsíc po dobytí Plzně až do posledních březnových dnů roku 1619 nacházelo pravidelně asi pět set vojáků a později se mluvilo až o čtyřech tisících.¹⁶² Při počtu 317 osedlých to znamenalo, že v prvně zmiňovaném období připadali na dvě domácnosti netolického panství tři vojáci a ve druhém období to

¹⁵⁸ M. VOLF, *Válka*, s. 33.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 103.

¹⁶⁰ Usuzuji tak z textů náboženských písní nacházejících se v evangelickém kancionálu vzešlého z dílny tiskaře Daniela Karla z KARLŠPERKA, *Kancionál aneb zpěvové církve evangelické staří i nový*, Praha 1620, uchovávaném v Národní knihovně České republiky, Historické fondy, sign. 54 E 1, s. 67-76.

¹⁶¹ O zvláštní náboženské a národnostní konstelaci ve stavovských armádách O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 126-142.

¹⁶² J. POLIŠENSKÝ (ed.), *Documenta*, s. 89.

bylo skoro 13 vojáků na jedno stavení, což nepochybně znamenalo ohromné komplikace.¹⁶³ Bohužel jsem v pramenech nenašel žádnou zmínku o rozčlenění jednotlivých vojáků po gruntech a po vsích, která by byla velice cenná v tomto směru bádání. Nebylo však pochyb, že s kvartýrováním vojáků na netolickém panství přicházely četné problémy jako v dalších oblastech Českého království v době třicetileté války.¹⁶⁴ Vojáci bývali ve městě a na vsích rozdělováni rovnoměrně snad jen s výjimkou nejbohatších obyvatel, kteří si dokázali na vyšších místech vyžádat úlevy. Žoldnéři se stávali jistým způsobem členy domácnosti, avšak v žádném případě nebyl překonán protiklad voják – civilista. Na obou stranách tohoto konfliktního soužití stála individua, která si připadala v této při v právu. Voják očekával po civilním obyvatelstvu základní stravu i naplnění jiných potřeb a chápal tyto služby jako jemu spravedlivě přináležející. Druhá strana však z pochopitelných důvodů tyto požadavky nechápala a pasivně se jim snažila bránit. Jako hráz mezi těmito dvěma světy stála často jazyková bariéra, neméně pak také rozdílnost náboženská.¹⁶⁵

Úlevou Netolickým mohlo být, že se vojáci v teplejších květnových měsících nemuseli ubytovávat nutně v příbytcích obyčejných obyvatel, ale i jejich samotná přítomnost jistě vysilovala jednotlivé domácnosti. Jako tomu bylo v Chrobolech, které sice nepatřily pod správu netolického panství, ale byly vzdáleny necelých dvacet kilometrů od města, kde si vesničané ústy rychtáře stěžovali na ohromnou bídu, chudobu a velké škody, které jim způsoboval pobyt stavovských vojsk.¹⁶⁶

Ani ze strany císařských vojsk se Netolicko nedočkalo lepšího zacházení. Jelikož bylo v době před bitvou u Záblatí považováno za nepřátelské území a v netolických zdech byla neustále přítomna stavovská posádka, hrozilo nebezpečí výpadů směrem k Českým Budějovicím a Českému Krumlovu. Císařské jednotky se snažily podkopávat ekonomickou stabilitu stavovské armády tím, že záměrně plundrovaly a rabovaly netolické okolí. Tímto způsobem znesnadňovaly zásobování vojsk Petra Arnošta z Mansfeldu a možnost útoku přes toto území.¹⁶⁷ Počinání císařských na vesnicích mělo za následek konflikty s civilním obyvatelstvem a hlavně škody na majetku nejen movité, ale i nemovité. Mohlo také dojít k vypálení některých gruntů při potyč-

¹⁶³ Srov. M. VOLF, *Válka*, s. 103-107 a SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, VÚ Český Krumlov, *Urbář panství netolického z roku 1613*, sign. IIB 7G^B 1a.

¹⁶⁴ Z. VYBÍRAL, *Člověk*, s. 459.

¹⁶⁵ J. KILIÁN, *Město*, s. 143-154; M. ĎURČANSKÝ, *Zkušenosti*, s. 22-38.

¹⁶⁶ SOA Třeboň, RA Buquoy, *Vojenská kancelář generalissima Karla Bonaventury hraběte Buquoye*, inv. č. 730, sign. 223. 223, kart. 103, fol. 229.

¹⁶⁷ J. POLIŠENSKÝ (ed.), *Documenta*, s. 98.

kách mezi rabujícími vojáky a vesničany. Bohužel se opět nedochovaly žádné bližší informace než ty uvedené v berní rula z roku 1654. Jelikož bylo netolické panství v průběhu dalších let třicetileté války větších konfliktů ušetřeno, dalo by se soudit, že tyto údaje byly relevantní pro období těsně před nebo po bitvě u Záblatí.¹⁶⁸

4.2 Následky bitvy u Záblatí

Přestože hlavní část bitvy u Záblatí neprobíhala v hranicích města, a dokonce ani v hranicích netolického panství, z narativních pramenů vyplynulo, že právě Netolice postihla bitva nejvíce. Pavel Skála ze Zhoře popisoval vraždění nevinných obyvatel města, stejně tak ohromný požár, který, zdálo by se, zničil naprosto celé město. Nebylo v celé historii města takového neštěstí, jaké zažily Netolice za letní noci z 9. na 10. června 1619.¹⁶⁹

Nejznatelnější ranou, kterou válka na Netolicích zanechala, byl úbytek obyvatel. Snížení populace zasáhlo celé české území, ale Netolice, tak jako jiná místa, kde došlo k velkým bitvám nebo velkým obléháním, postihl tento úkaz v extrémně krátkém časovém období a ještě v silnější míře, což více zveličilo celý rozsah tragédie. Jestliže Josef Polišenský uvedl úbytek obyvatel v Českém království o 40 % předválečné populace, město Netolice navýšilo tuto ztrátu ještě o dalších 20 %.¹⁷⁰ Ve městě se těsně po skončení třicetileté války v roce 1652 počítalo s množstvím 76 osedlých, chalupníků a zahradníků. O dva roky později se městská obec rozšířila na 89, z čehož největší nárůst (z 18 na 35) zaregistrovala vrstva zahradníků.¹⁷¹

Největší úbytek obyvatel města byl zaznamenán ve skupině řemeslníků a chudších pozemkových vlastníků, protože tato vrstva měšťanů byla v Netolicích nejpočetnější. Přesto počet 41 pustých a spálených domů znamenal velký zásah do podoby města. Válka poznamenávala řemeslné obyvatelstvo především proto, že vypálení domu, kde se nacházela dílna a nářadí, znamenalo ztrátu živnosti a možnosti obživy celé rodiny. Smrt si však nevybírala a navštěvovala i zámožnější měšťany. Z početného patricijského rodu Neuhauserů, jenž v Netolicích vlastnil hned pět domů, zbyly po bitvě a požáru pouze dvě rodiny.¹⁷² Zpustošený a spálený grunt měli

¹⁶⁸ Srov. údaje o vyhořelých gruntech v A. HAAS, Berní rula, s. 367-376.

¹⁶⁹ J. JANÁČEK (ed.), Skála, s. 149; T. ANTL, Dějiny, s. 108.

¹⁷⁰ J. POLIŠENSKÝ, Třicetiletá válka a evropská krize, s. 242.

¹⁷¹ SOA Třeboň, Vs Netolice, Urbář netolického panství, sign. VI B^β No 7b; A. HAAS, Berní rula, s. 361.

¹⁷² A. HAAS, Berní rula, s. 358.

i dva nejvýznamnější měšťané Jan Benýdek a Martin Grejnar.¹⁷³ Na rozdíl od Chrášťanských a Kroupů měli však oba dva erbovní měšťané možnosti a prostředky k tomu, aby opět pozvedli své majetky a svou prestiž.¹⁷⁴ Zajímavým způsobem byl pojištěn proti nepřízni osudu především Jan Benýdek, který ve městě vlastnil dva domy – druhý, jenž nebyl vypálen, patřil jeho manželce. Rodiny Chrášťanských a Kroupů takové štěstí zřejmě neměly. Přestože těsně po bitvě nebyly jejich statky evidovány jako spálené nebo pusté, musela je potkat nějaká větší tragédie. Nebylo vyloučeno, že padli za obět' buď drancující armádě, nebo ohni, protože v roce 1654 vedla komise pro berní rulu jejich statky jako pusté. V Chrášťanském domě hospodařil podruh a Kroupovský statek byl „*dokonce pustý, skažený a zbořený*“.¹⁷⁵

Ztráty se počítaly i na movitém majetku. Už jsem psal o zničených řemeslných dílnách a vypálených gruntech, ale oheň se nezastavil ani před jejich vybavením. Lidé, kteří prchali před nemilosrdným živlem, si mohli s sebou vzít jen minimum věcí. Navíc byli limitováni okolní válečnou vřavou, takže pokud měli sílu utíkat před ohněm, museli se ještě krýt před kulkami vystřelenými z mušket a arkebuz, ostřími šavlí, rapírů, bodáky pík a halaparten. Vojáci se poté v dobytém městě cítili jako vítězové, a protože Netolice kladly určitý odpor v podobě zde umístěných žoldnéřů a možná i skromně vybavené domobrany, u útočníků bylo všedností podle vojenského práva pobrat movitý majetek měšťanských domácností.¹⁷⁶ Ani obecní majetek nezůstal nedotčený. Po třicetileté válce se kdysi vyspělé a bohaté město Netolice, jemuž však při požáru lehla popelem i radnice, muselo spokojit se skromným vybavením nového radničního domu. V něm stál jeden stůl, kolem kterého se nacházelo osm sedadel a jedna delší lavice. Pro potřeby radních zde byl také menší počet nádobí. Velikým neštěstím byl požár z hlediska historického, protože při něm shořelo množství písemností, které by mohly daleko lépe odhalit tvář města ve starších dobách.¹⁷⁷

¹⁷³ SOA Třeboň, Vs Netolice, Urbář netolického panství, sign. VI B^B No 7b.

¹⁷⁴ A. HAAS, Berní rula, s. 358, Benýdek z Veveří byl v roce 1654 zapsán jako největší pozemkový vlastník; část rodu Grejnarů byla tamtéž také zmiňována a další splynula s jinou významnou netolicou rodinou Mollerů, SOKA Prachatice, Paměti rodiny Mollerů, nesignováno.

¹⁷⁵ SOA Třeboň, Vs Netolice, Urbář netolického panství, sign. VI B^B No 7b.; A. HAAS, Berní rula, s. 361.

¹⁷⁶ K problematice vojáků v dobytém městě J. KILIÁN, Město, s. 156-168; o řádění útočící strany po úspěšném obléhání města v Z. VYBÍRAL, Člověk, s. 464; o vybavení netolické zbrojnice psal A. MÍKA, Feudální velkostatek, s. 181-183.

¹⁷⁷ SOKA Prachatice, AM Netolice, Inventář obecního majetku, inv. č. 65, sign. II – 55, fol. 1.

Do obecního nemovitého majetku patřil dvůr se stodolou a příslušenstvím a vybavená hospodářská budova. Soupis majetku města uzavíraly dva mlýny nazývající se Netolický a Šnejdlovský. Válečná léta připravila Netolice o Sloupovský mlýn a nejspíš i o rodinu mlynáře Sloupa, protože jeho městský dům během bitvy vyhořel a po ní zpustl.¹⁷⁸ Velkou ránu pro hospodářství Netolic jistě znamenala ztráta pivovaru. Jakou důležitost měla tato budova pro město, dokládá skutečnost, že nedlouho po bitvě pivovar opět stál a vařil pivo.¹⁷⁹ Škody na měšťanském nemovitém majetku byly veliké. Těsně po bitvě se uvádí necelá jedna třetina (60) všech městských domů jako spálená nebo pustá. Do berní ruly se v roce 1654 zapsalo celkem 153 stavení včetně 64 pustých usedlostí, to znamená, že 48 domů města se po vypálení samo sesunulo nebo bylo srovnáno se zemí samotnými měšťany. Zbýlých 12 dokázali měšťané uvést znovu do obyvatelného stavu.¹⁸⁰ Bylo by velmi zajímavé zjistit, kde se jednotlivé spálené a poničené domy ve městě nacházely, ale bohužel se nedochovály bližší prameny k této problematice. Osobně ale soudím, že požár musel být nejsilnější mezi náměstím a kostelem Nanebevzetí Panny Marie, protože kostel svatého Václava, který stál mimo tuto oblast, poničen nebyl.¹⁸¹

Zpustošení města provázelo i znehodnocování cen jednotlivých domů. Například domy na náměstí, které se před bitvou prodávaly za stovky kop grošů míšeňských, ztrácely svou hodnotu až pětinasobně. Nebylo by možné tvrdit, že za všechny změny v cenách domů mohla válka, ale množství dochovaných záznamů o prodejkách ukázalo, že se tento trend projevoval velice významnou měrou.¹⁸² Konkrétní zásah války do rodiny měšťana ukázal případ Havla Holého. Ten si před válkou zakoupil od Jana Budějovského grunt s názvem Kašlovský za sto třicet kop grošů míšeňských. Nicméně už v roce 1621 prodávala vdova Lída Holá ten samý grunt Mikuláši Doudlebskému za zlomek ceny třiceti tří kop grošů míšeňských. Rodinu Holých tak potkala neštěstí ve ztrátě hlavního živitele i střechy nad hlavou.¹⁸³

Častým jevem také bylo, že v polorozbořených domech zpustošeného města zůstávaly osiřelé děti, které musely tyto domy pod cenou prodávat.¹⁸⁴ Jaký osud potkal

¹⁷⁸ SOKA Prachatice, AM Netolice, Inventář obecního majetku, inv. č. 65, sign. II – 55; A. Haas, Berní rula, s. 360.

¹⁷⁹ T. ANTL, Dějiny, s. 104.

¹⁸⁰ SOA Třeboň, Vs Netolice, Urbář netolického panství, sign. VI B^p No 7b; A. Haas, Berní rula, s. 358-361.

¹⁸¹ SOA Třeboň, Vs Netolice, Účty všech kostelů panství, sign. III K 4.

¹⁸² SOKA Prachatice, AM Netolice, Kniha trhová na domy, inv. č. 357, sign. II – 347, fol. 73, 98.

¹⁸³ Tamtéž, fol. 70, 84.

¹⁸⁴ SOKA Prachatice, AM Netolice, Kniha trhová na domy, inv. č. 357, sign. II – 347, fol. 85, 86, 100.

tyto děti, mohly objasnit městské knihy sirotčí. Nešťastných dětí se jistým způsobem ujímali samotní susedé, když z městské pokladny přispívali sirotkům na živobytí, což byly dle mého názoru krásné skutky solidarity a lidskosti.¹⁸⁵ Peníze pro děti bez rodičů, ale i na jiné potřeby sháněla rada města různým způsobem. Jednou z možností byl prodej domů, které neměly vlastníka, jehož ztratily během bitevního dění. Tak prodala roku 1627 rada města dům Svobodovský na náměstí Michalu Pacovskému za 35 kop grošů míšeňských. Také zde bylo patrné, že dům nebyl prodán za obvyklou cenu.¹⁸⁶

Bitva poznamenala i církevní správu města. Nešťastný osud potkal jeden ze tří netolických kostelů. Byl jím kostel Nanebevzetí Panny Marie, který „*skrze oheň a lid vojenský, tyž chrám páně k splundrování, a dokonce k spálení přišel.*“¹⁸⁷ Po požáru došlo ke zhroucení krovu a klenby lodi i presbytáře, které byly obnoveny až po skončení třicetileté války. Další dva kostely zřejmě k úhoně nepřišly, alespoň se o tom nezmiňují žádné prameny.¹⁸⁸

Někteří lidé by si mohli říct, jak bylo možné, že armáda sloužící katolickým pápům spálila a zplundrovala katolický kostel. Nebylo však jasné, zda byla katolická armáda vůbec katolická. Stejně jako nebylo známo náboženství jednotlivých vojáků stavovského vojska, nebyla zřejmá konfesijní struktura ani u císařských. Proto není vyloučeno, že v Netolicích protestanti zabíjeli protestanty a katolíci katolíky.¹⁸⁹ Dalším problémem byla nedostatečná kázeň jednotlivých vojenských uskupení. Zvláště uherská lehká jízda v tomto směru „vynikala“ nad ostatními.¹⁹⁰ Dále přicházela v úvahu prostá náhoda – jiskra z jednotlivých gruntů mohla jednoduše přeskočit na kostel, který následně vyhořel. Velkou obtíží pro obyvatelstvo města byla samozřejmě ztráta svatostánku, ale nelze vyloučit ani to, že Netolice přišly o jednoho ze dvou kněží. Dům kněze Pavla totiž zůstal po bitvě spálený a pustý.¹⁹¹ Jeden samotný kněz nebyl schopen plnit duchovní požadavky netolických měšťanů, a dokonce ani nestíhal pohřbívat mrtvé, kteří zbyli po bitvě a drancování města. Dalo by se předpokládat, že lidé byli pohřbíváni bez obřadů, ale taková skutečnost musela být pro člověka počátku 17. století silně zakotveného ve víře neskutečnou nespravedlností a životní

¹⁸⁵ Tamtéž, Kniha sirotčí, inv. č. 410, sign. II – 400, fol. 1-14.

¹⁸⁶ Tamtéž, Kniha trhová na domy, inv. č. 357, sign. II – 347, fol. 99.

¹⁸⁷ SOA Třeboň, Vs Netolice, Účty všech kostelů panství, sign. III K 4, fol. 3.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ K národnostní otázce jednotlivých válčících stran O. CHALINE, Bílá hora, s. 126-142.

¹⁹⁰ O dravosti uherských jezdců se zmiňuje F. KAVKA, Bílá hora, s. 187.

¹⁹¹ SOA Třeboň, Vs Netolice, Urbář netolického panství, sign. VI B^β No 7b.

pohromou.¹⁹² O tom jak probíhala rekatolizace v Netolicích, bohužel nemáme zprávy, jelikož *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 pro kraj Prácheňský* se nedochoval.

Situace ve vsích netolického panství vypadala poněkud jinak než v izolovaném městě, na jehož území přímo probíhala bitva. Vesnice byly postiženy oproti městu spíše dlouhodobými požadavky, ať už stavovské, nebo císařské armády. Jak už bylo také výše napsáno, nejvíce trpěly rozličnými plundrovacími nájezdy jednotlivých vojenských jednotek. Ty se sháněly hlavně po potravinách. Rabovaly sýpky, braly nápoje a kradly dobytek. Především poslední jmenovaná položka bývala největší ztrátou vesničanů. Obilí a drobnější potraviny přece jen člověk dokázal do jisté míry uschovat. Ale co mohl provést s hovězím, vepřovým nebo skopovým dobytkem? Při rychlém nájezdu jízdních jednotek mohl vesničan jen těžko poslat dobytek do lesů, jak se před očekávanými vojáky často dělávalo.¹⁹³

Při výpadech pak jistě docházelo k různým konfliktům mezi vesničany a vojáky. Přímé prameny se bohužel nedochovaly, ale z gruntovních knih se dalo zjistit, že například z hlediska nemovitého majetku nejbohatší ves Mahouš byla takovými případy konfrontována velice často, protože mezi léty 1619 až 1622 z 28 hned 18 stavení ve vsi měnilo majitele.¹⁹⁴ Nebylo by správné a prameny podložené tvrdit, že za všechny změny mohla válka, ale náhlé soustředění tolika majetkových přesunů a časté zmínky o vypálených a zpustlých gruntech spíše potvrdily domněnku o válkou zaviněných neštěstích. Přestože se noví majitelé – často rodinní příslušníci (vdovy, sirotci) – snažili obnovit poničené stavby a hospodařit na starých gruntech, neseťkalo se jejich počínání zpravidla s úspěchem. Nakonec museli stavení opustit a buď prodat, nebo ponechat svému osudu. Důležitým kritériem, které rozhodovalo o úspěchu takového snažení, se stávalo to, jestli na statku zůstal dobytek. „*V těchto vojenských časech bez dobytka*“ a s polorozbořeným domem měl tehdejší člověk jen malou šanci.¹⁹⁵ Bohužel jsem v pramenech nenašel, kam poté takoví lidé odcházeli. Možnost se nabízela v obživě na jiném místě nebo mohli rezignovat a poklesnout do vrstvy žebrajícího obyvatelstva.¹⁹⁶

¹⁹² SOA Třeboň Vs Netolice, Účty všech kostelů panství, sign. III K 4, fol. 3; ke zbožnosti člověka raného novověku psali blíže V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 298-355.

¹⁹³ Z. VYBÍRAL, *Člověk*, s. 459.

¹⁹⁴ SOA Třeboň, Gruntovní kniha rychtářství makovského, sign. V AU 2a.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Další směřování válkou poznamenaných lidí přebírám z J. KILIÁN, *Město*, s. 178; k marginálním vrstvám společnosti raného novověku Daniela TINKOVÁ, *Člověk na okraji společnosti*, in: V. Bůžek –

Přestože neštěstí vesnic bylo také veliké a docházelo k velkému úbytku obyvatel a četným úmrtím, které způsobila válka, nebyla situace na vsi do jisté míry srovnatelná s tou ve městě. Dvoutřetinovou ztrátu obyvatelstva a 30 % zbořených domů dokázaly vyrovnat jen dvě vesnice. Největší postižení zaznamenal již zmíněný Mahouš, jenž s původním počtem 28 stavení přišel o 14, přičemž ještě sedm dalších bylo vyhořelých. Další silně zasaženou vsí byly Chvalovice, jež přišly o devět domů. Ze zbylých devíti jich bylo pět spálených. Poškození ostatních vsí panství nepřekročilo deset zničených nebo vyhořelých stavení. Opačným případem byly vsi Hořkovic, Kvítkovice a Vrbice. Zvláštní řízení osudu zapříčinilo, že v každé z těchto vsí došlo pouze k jednomu požáru.¹⁹⁷ Ochranu těmto vsím možná zaručil jeden z následujících faktů. Jedním z nich mohla být udělená *salva guardia* – zaručovaná obrana, kterou si již dříve vymohly některé vesnice od císařských.¹⁹⁸ Protože k těmto vsím takové pramenné důkazy nebyly, spíše bych se klonil k důvodu vzdálenosti od centra netolického panství, která mohla pomoci zmíněným vsím. Další příčinu bych viděl ve směru bitevních událostí 9. a 10. června 1619, kdy se vojska posunovala od města Netolic na druhou stranu, než jsou výše psané vesnice. Oproti městu se venkov netolického panství dokázal rychleji obnovovat, protože po skončení třicetileté války stály v patnácti vsích pouze čtyři pusté domy.¹⁹⁹

P. Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 190-215; dále také Pavel Híml, *Marginální vrstvy raně novověké společnosti*, in: Marie Koldinská – Ivo Cerman a kol. (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013, s. 370-409; Týž, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.

¹⁹⁷ A. HAAS, Berní rula, s. 367-376.

¹⁹⁸ SOA Třeboň, RA Buquoy, Vojenská kancelář generalissima Karla Bonaventury hraběte Buquoye, inv. č. 730, sign. 223. 223, kart. 102, fol. 1.

¹⁹⁹ A. HAAS, Berní rula, s. 367-376.

5 Závěr

Tématem práce byl život obyčejného člověka na netolickém panství na začátku třicetileté války. Hlavní cíl spočíval v rekonstrukci válečných událostí, které na jihu Čech proběhly od počátku stavovského povstání 23. května 1618 po 10. červen 1619, kdy došlo k bitvě u Velkého Záblatí, v jejímž průběhu byly vypáleny a následně vydrancovány Netolice a jiné vesnice netolického panství.

Ve druhé kapitole bylo pojednáváno o vojenských taženích stavovského povstání, která se odehrávala na jihu Čech, jenž byl těmito pohyby a střety menších či větších armád nejvíce postižen. Bylo zjištěno, v jakých městech, vsích a oblastech se nacházely vojenské jednotky obou zneprátelených stran. Také jsem se zabýval otázkou, odkud byla zásobována císařská armáda, která se následně stala hlavním účastníkem výkladu. Došel jsem k závěru, že bez spojení mezi císařem drženými jižními Čechami a Pasovskem, které se realizovalo hlavně přes Zlatou stezku, by nebyl možný následný úspěch v bitvě u Záblatí, jenž otevřel předtím nepřítel ovládanou spojnicí mezi Vídní a Českobudějovickem. Rekonstrukcí bitvy u Záblatí pomocí zápisů Pavla Skály ze Zhoře se ukázalo, jak viděl bitvu a město Netolice soudobý pozorovatel, přestože se mu dostávaly informace pouze zprostředkovaně.

Třetí kapitola ukázala předválečný stav města i panství. Netolice se jevily jako plně rozvinutý ekonomický i sociální organismus, který se od ostatních panství rožmberského dominia lišil jen v drobnostech. Bylo zjištěno, že v Netolicích významnou měrou převyšovala v obživě obyvatel řemeslná výroba, zatímco na vesnicích se lidé živili především zemědělskou výrobou. Výzkum ukázal silně členitou sociální strukturu městské společnosti, zatímco vesnice v tomto ohledu vykazovaly daleko větší stejnorodost. Z hlediska náboženského nebyly pramenné údaje natolik dostatečné, aby blíže ukázaly stav, který se v tomto směru projevoval. Z toho mála lze soudit, že obyvatelstvo města Netolic bylo většinově utrakvistické. Z činnosti katolického kostela ve vsi Němčicích by se dalo odvodit, že na ostatních vsích netolického panství probíhala různou měrou rekatolizace. Pro nedostatek bližších pramenů ale nebylo možno tuto domněnku potvrdit.

Ve čtvrté kapitole bylo ukázáno, jakým způsobem trpěli obyčejní lidé netolického panství během pobytu stavovských vojáků. Museli se s nimi dělit o dům, stravu i oblečení, zkrátka o vše, co sami užívali. Na příkladu záměrného rabování vojáků se ukázalo, jak byl obyčejný člověk, který neměl mít teoreticky nic společného

s válečnými událostmi, postižen různými záškodnickými akcemi, jež se dotýkaly jeho majetku i života. Bitva samotná byla pro město ohromnou katastrofou, která se projevila zmenšením netolické zástavby a značným úbytkem obyvatel. Velký vliv na tento jev měla bitva samotná, při které bylo nešťastně pobito spolu s bránci vojáky mnoho netolických měšťanů, ale také následný odchod části obyvatel, jež nebyla schopna opravit své poškozené příbytky. Vesnice netolického panství byly také postiženy velikým neštěstím, avšak výzkum ukázal, že lidé ve vsích netolického panství se daleko lépe dokázali vypořádat s válečnými útrapami než město. Bylo to dáno uzavřeností městské společnosti, ale hlavně velkým požárem, který město postihl. Také se ukázalo, že postižení vsí nebylo rovnoměrné. Zatímco ves Mahouš se jistě musela s válečnými následky vypořádávat několik desetiletí, některé jiné byly válkou postiženy jen „minimálně“. Válka postihla silnou měrou i náboženský život panství. Požár Netolice na dlouhou dobu připravil o jeden svatostánek a nejspíš i o jednoho ze dvou duchovních, což mělo za následek těžkosti při provádění církevních obřadů.

Možnosti dalšího bádání ve směru působení počátků třicetileté války na obyčejný život obyvatel vidím především v rozšíření záběru na ostatní panství jižních Čech. Zájem by se mohl ubírat hlavně k hlubockému panství, na jehož území se nacházela vesnice Záblatí, kde zákonitě došlo při bitvě k největším bojovým akcím. Když by chtěl badatel zůstat v oblasti netolického panství, viděl bych veliký potenciál v archivním fondu Velkostatek Netolice, který zatím zůstává z velké části nezpracovaný. Ten by mohl ukrývat informace osobní povahy, jež by byly cenné z hlediska rekonstrukce životů obyvatel netolického panství. Budoucí výzkum by se mohl odvíjet s metodologickým zaměřením historické antropologie v zahledění se na individuum a jeho myšlenkové světy.

6 Seznam použitých pramenů a literatury

6.1 Prameny

6.1.1 Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Třeboň

Velkostatek Netolice, sign. VI G^β No 4.

Velkostatek Netolice, sign. VI G^β No 7b.

Velkostatek Netolice, sign. V AU 1b.

Velkostatek Netolice, sign. V AU 2a.

Velkostatek Netolice, sign. V AU 5c.

Rodinný archiv Buquoy, inv. č. 730, sign. 223.223, kart. 100, 101, 102, 103 a 104.

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov

VÚ Český Krumlov, sign. II B 7G^β 1a.

Státní okresní archiv Prachatice

Archiv města Netolice, inv. č. 65, sign. II – 55.

Archiv města Netolice, inv. č. 331, sign. II – 321.

Archiv města Netolice, inv. č. 357, sign. II – 347.

Archiv města Netolice, inv. č. 410, sign. II – 400.

Archiv města Netolice, inv. č. 596, sign. I-B-a, kart. 4.

Archiv města Netolice, inv. č. 599, sign. I-B-d, kart. 5.

6.1.2 Vydané prameny

HAAS, Antonín (ed.), Berní rula 27. Kraj Prácheňský, Praha 1954.

JANÁČEK, Josef (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984.

LÍVA, Václav (ed.), Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky československé v Praze II, Praha 1938.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), Václav Březan. Životy posledních Rožmberků I-II, Praha 1985.

POLIŠENSKÝ, Josef (ed.), Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia. Tomus II. Der Beginn des Dreißigjährigen Krieges. Der Kampf um Böhmen. Quellen zur Geschichte des Böhmischen Krieges (1618-1621), Praha 1972.

POLIŠENSKÝ, Josef (ed.), Ondřej Habervešl z Habernfeldu. Historie o válce české 1618-1620, Praha 1964.

6.2 Literatura

ANTL, Theodor, Dějiny města Netolic, Třeboň 1903.

BENEŠ, Petr Regalát – HLAVÁČEK, Petr – STERNECK, Tomáš a kolektiv (edd.), Čtrnáct mučedníků pražských. Vpád Pasovských a závěr vlády Rudolfa II., Praha 2014.

BRTEK, Josef, Rytířstvo krajských hotovostí a dobytí Plzně r. 1618, České památky. Časopis pro přátele památek a historie 19, 2008, s. 19-23.

BŮŽEK, Václav a kolektiv, Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav a kolektiv, Světy posledních Rožmberků, Praha 2011.

BŮŽEK, Václav – BŮŽKOVÁ, Hana – STEJSKALOVÁ, Jana, Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu), Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 113-127.

BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej, Kratochvíle posledních Rožmberků, Praha 2012.

CHALINE, Olivier, Bílá hora, Praha 2013.

CHALINE, Olivier, Hrabě Buquoy a velení císařského vojska 1618-1621, in: Jiří Hrbek – Petr Polehla – Jan Zdichynec (edd.), Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008, s. 290-299.

CIRONISOVÁ, Eva, Vývoj správy rožmberských panství ve 13.-17. století, Sborník archivních prací 31, 1981, s. 105-178.

ČECHURA, Jaroslav, Zimní král aneb české dobrodružství Fridricha Falckého, Praha 2004.

ČECHURA, Jaroslav, Libějovice – obilní továrna rožmberského dominia, Časopis Národního muzea – řada historická 166, 1997, s. 93-117.

ČORNEJ, Petr, Vladislav II. Jagellonský, in: Marie Ryantová – Petr Vorel (edd.), Čeští králové, Praha – Litomyšl 2008, s. 273-285.

ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jíří – MIKULEC, Jiří – VLNAS, Vít, Velké dějiny zemí Koruny české, Praha 2008.

DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan, Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost, Praha 2005.

- DOUŠA, Jaroslav, Plzeň v letech 1618-1621 (K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání), *Folia historica bohemica* 8, 1985, s. 157-209.
- ŘURČANSKÝ, Marek, Nymburk a jeho správa za třicetileté války, Nymburk 2012.
- ŘURČANSKÝ, Marek, Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636, *Documenta Pragensia* 21, 2002, s. 93-101.
- ŘURČANSKÝ, Marek, Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky vojáka v českém prostředí, *Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny* 1, 1991, s. 22-38.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj – problémy – perspektivy*, Praha 2002.
- ENGLUND, Peter, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha 2000.
- FRANCEK, Jindřich, *Navzdory závisti. Životní příběh Albrechta z Valdštejna*, Praha 2007.
- GINDELY, Antonín., *Dějiny českého povstání léta 1618 I-IV*, Praha 1870-1880.
- GRIMMELSHAUSEN, Hans Jacob, *Dobrodružný Simplicius Simplicissimus*, Praha 1976.
- HAY, Denis, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*, Praha 2010.
- HIML, Pavel, *Marginální vrstvy raně novověké společnosti*, in: Marie Koldinská – Ivo Cerman a kol. (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013, s. 370-409.
- HIML, Pavel, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.
- HONC, Jaroslav, *Spotřeba chlebového obilí a rušení a rajonizace mlýnů v rožmberských panstvích v roce 1590*, *Vědecké práce ČSAV z dějin zemědělství a lesnictví* 1, 1959, s. 147-168.
- IGGERS, Georg, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002.
- JANÁČEK, Josef, *České stavovské povstání 1618-1620 (Otázky a problémy)*, *Folia historica bohemica* 8, 1985, s. 7-41.
- JANÁČEK, Josef, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978.
- JANÁČEK, Josef, *Valdštejnova pomsta*, Praha 1992.
- JÁNSKÝ, Jiří, *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.
- KALNÝ, Adolf a kolektiv, *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378-1773*, České Budějovice 1976.

- KALOUS, Antonín, Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král, České Budějovice 2009.
- KAVKA, František, Bílá hora a české dějiny, Praha 1962.
- KILIÁN, Jan, Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618-1648, České Budějovice 2008.
- KLÍMA, Arnošt, Dlouhá válka 1618-1648, Praha 1996.
- KORTUS, Oldřich, Saské vojsko a každodenní život v letech 1631-1632, Sborník archivních prací 63, 2013, s. 3-65.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě, Praha 1986.
- KUČERA, Jan P., 8. 11. 1620 Bílá hora: o potracení starobylé slávy české, Praha 2003.
- KUMPERA, Jan, Obležení a dobytí Plzně Mansfeldem na podzim 1618, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 453-462.
- MATLAS, Pavel, Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. s 18. století, Praha 2011.
- MÍKA, Alois, Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník 1, 1953, s. 122-213.
- MÍKA, Alois, Obecné tendence hospodářského vývoje v druhé polovině 16. století, Časopis Matice moravské 90, 1971, s. 262-280.
- MÍKA, Alois, Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia, České Budějovice 1970.
- MÍKA, Alois, Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha 1960.
- PÁNEK, Jaroslav, Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra, Praha 2010.
- PÁNEK, Jaroslav, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 2011.
- PEKAŘ, Josef, Bílá hora. Její příčiny a následky, Praha 1921.
- PETRÁŇ, Josef a kolektiv, Dějiny hmotné kultury II/2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha 1995.
- PETRÁŇ, Josef, Staroměstská exekuce, Praha 1996.
- PETRÁŇ, Josef a kolektiv, Dějiny Československa. Do roku 1648, Praha 1990.
- POJAR, Miloš, Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu, Praha 1998.

- POLIŠENSKÝ, Josef, Anglie a Bílá Hora, Praha 1949.
- POLIŠENSKÝ, Josef, Nizozemská politika a Bílá hora, Praha 1958.
- POLIŠENSKÝ, Josef, Třicetiletá válka a český národ, Praha 1960.
- POLIŠENSKÝ, Josef, Třicetiletá válka a evropská krize 17. stol., Praha 1970.
- STEJSKAL, Aleš, Instituce hospod v sociální teorii a praxi rožmberského dominia (1551-1611), in: Michaela Kokojanová (ed.), Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století), Prostějov 1997, s. 376-408.
- STEJSKAL, Aleš – BŮŽEK, Václav, Výbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože.), Folia historica bohemica 15, 1991, s. 179-268.
- STARÝ, Marek, Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1848, Praha 2007.
- STERNECK, Tomáš, „Koně a voli že zase vydáni býti mají“ (Marginálie z doby obléhání Českých Budějovic stavovským vojskem), Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 50, 2013, č. 1, s. 40-51.
- SYNEK, Jaroslav (ed.), Vojenské dějiny od pravěku do roku 1648. Střední Evropa, Praha 2013.
- ŠOLLE, Zdeňek, Mansfeld a české stavovské povstání, Strahovská knihovna 7, 1972, s. 71-89.
- ŠULC, Jaroslav, Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích ve středním Polabí), Časopis Národního muzea – Řada historická 175, 2006, s. 41-78.
- TAPIÉ, Victor Lucien, Bílá hora a francouzská politika, Praha 1936.
- TINKOVÁ, Daniela, Člověk na okraji společnosti, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007, s. 190-215.
- ULHÍŘ, Dušan, Černý den na bílé hoře, Praha 1998.
- Vojenské dějiny československa I-IV, Praha 1985-1989.
- VOLF, Miloslav, Bitva u Velkého Záblatí a její následky, Jihočeský sborník historický 31, 1962, s. 123-134.
- VOLF, Miloslav, Druhá polovina roku 1619 v jihočeských bojištích, Jihočeský sborník historický 32, 1963, s. 79-92.
- VOLF, Miloslav, Jihočeské bojiště v prvních měsících českého stavovského povstání 1618, Jihočeský sborník historický 29, 1960, s. 18-22, 82-92.

VOLF, Miloslav, Jižní Čechy v létě 1620 a příprava konečného střetnutí, Jihočeský sborník historický 35, 1966, s. 8-23.

VOLF, Miloslav, Válka v jižních Čechách v zimě a na jaře 1618-1619, Jihočeský sborník historický 30, 1961, s. 24-34, 102-114.

VYBÍRAL, Zdeněk, Člověk ve válce, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007.